

OPETTAJAKSI OPISKELEVAT JA KANSALAISVAIKUTTAMINEN

Kansalaisvaikuttaminen haasteena
opettajankoulutukselle -tutkimuksen alkuraportti

4

Historiallis-yhteiskuntatiedollisen
kasvatuksen tutkimus- ja
kehittämiskeskusten tutkimuksia

**EIJA SYRJÄLÄINEN
VELI-MATTI VÄRRI
ARI ERONEN**

OPETTAJAKSI OPISKELEVAT
JA KANSALAISVAIKUTTAMINEN

OPETTAJAKSI OPISKELEVAT
JA KANSALAISVAIKUTTAMINEN

Kansalaisvaikuttaminen haasteena
opettajankoulutukselle -tutkimuksen
alkuraportti

Eija Syrjäläinen, Veli-Matti Värri & Ari Eronen

Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen
tutkimus- ja kehittämiskeskus
HELSINKI

**Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen
tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 4**

Tilaukset: Soveltavan kasvatustieteen laitos,
PL 9, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO
Puhelin (09) 191 29604

ISBN 952-10-2521-2
ISSN 1459-5710

Sarja-asu ja taitto: Khora Oy
Paino: Hakapaino, Helsinki 2005

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	7
I Tutkimuksen tavoitteet ja tehtävät	11
II Aineiston keruu	13
1. Tutkimuspaikat	13
2. Aineiston keruumenetelmät	13
3. Yhteydenotto tutkimuspaikkoihin	14
4. Kyselyjen tekeminen	14
5. Haastatteluiden tekeminen	15
III Aineistojen analyysit	19
1. Kyselyaineisto	19
2. Haastatteluaineisto	19
IV Alustavia osatuloksia kyselyaineistosta	23
1. Opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana	23
2. Opettajankoulutus ja vaikuttaminen	25
3. Osallistuminen ja opiskelu	26
V Alustavia osatuloksia haastatteluaineistosta	27
1. Luokanopettajiksi opiskelevat	28
2. Aineenopettajiksi opiskelevat	48
3. Varhaiskasvattajiksi opiskelevat	61
VI Pohdintaa	69
VII Aktiivinen kansalaisuus opettajankoulutuksen ydinteemaksi	77
Lähteet	79

JOHDANTO

*”Koulu voi parhaimmillaan olla kansalaisvaikuttamisen kehto”
(Ahonen 2004)*

Käsillä oleva raportti on osa valmisteilla olevaa laajempaa valtakunnallista tutkimushanketta, jossa kartoitetaan ja analysoidaan opettajiksi opiskelevien asenteita, käsityksiä ja valmiuksia suhteessa kansalaisvaikuttamiseen yleensä ja osana opettajankoulutusta sekä mahdollisuuksia vaikuttaa opintojensa aikana omaan toimintakulttuuriinsa ja sen kehittämiseen. Tässä alkuraportissa selvitetään laajemman tutkimushankkeen taustoja, tavoitteita, aineiston keruuta ja aikataulua. Muutamia aivan alustavia tuloksia on liitetty mukaan, mutta on syytä ottaa huomioon, että tutkimuksen aineiston keruu on vielä alkuraportin julkaisuhetkeläkin meneillään.

Tutkimus liittyy kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaan, jonka sisältö hyväksyttiin valtioneuvoston yleisistunnossa 7.4.2004 osana hallituksen strategia-asiakirjaa koskevaa periaatepäätöstä. Tämän tutkimuksen haasteet kumpuavat ennen kaikkea politiikkaohjelman ensimmäisestä tavoitteesta, joka on kirjattu seuraavasti:

”Koulu ja oppilaitokset tukevat kasvua aktiiviseen ja demokraattiseen kansalaisuuteen elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti.

Suomen kansalaisuuden ohella kasvatuksessa tulee ottaa huomioon EU:n kansalaisuus ja maailmankansalaisuus.”

Hallitusohjelma tähtää edustuksellisen demokratian uskottavuuden vahvistamiseen ja kansalaisyhteiskunnan aktivoimiseen. Yhtenä tavoitteena on nuorten kasvu aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen (Ahonen & Rantala 2005, 11).

Politiikkaohjelmaan liittyen käynnistettiin vuonna 2004 Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hanke. Tätä kolmivuotista hanketta (2004-2006) koordinoi alun perin Helsingin yliopistosta professori Sirkka Ahonen, sittemmin professori Jukka Rantala. Hankkeen yleisinä tavoitteina on vahvistaa yhteiskunnallisen tietämyksen ja pohdinnan osuutta opettajankoulutuksen kaikille koulutettaville yhteisissä sisällöissä. Hanke vaikuttaa 2004-2005 valmistuviin opettajankoulutuksen tutkintovaatimukseen. Hanke arvioi ja kehittää opettajankoulutusyksiköiden osallistumiskulttuuria. Hanke kehittää harjoittelukoulujen käytäntöjen kautta vaihtoehtoisia malleja koulujen osallistumiskulttuuriin. (Ahonen & Rantala 2005, 12). Tavoitteena on vaikuttaa opettajankoulutusta suuntaaviin opetussuunnitelmiin ja koulutuskäytäntöihin siten, että opettajiksi opiskelevat voisivat aiempaa aktiivisemmin osallistua opintojensa suunnitteluun ja toimeenpanoon. Tavoitteena on myös lisätä opettajiksi opiskelevien mahdollisuuksia ja halua vaikuttaa yhteiskunnallisessa ja poliittisessa toiminnassa.

Euroopan neuvosto on nimennyt vuoden 2005 kansalaiskasvatuksen teemavuodeksi. Tavoitteena on nostaa kansalaisuus- ja demokratiakasvatus sekä ihmisoikeuksiin liittyvät kysymykset esille kouluissa ja oppilaitoksissa sekä opettajainkoulutuksessa. Teemavuosi korostaa opetuksen ja kasvatuksen roolia aktiiviseen kansalaisuuteen kasvamisessa.

Suomessa teemavuoden tarkoituksena on toteuttaa sekä Euroopan neuvostossa että kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa asetettuja tavoitteita. Teemavuotta koordinoivat opetusministeriö ja Opetushallitus. Sen aikana oppilaitoksissa toivotaan viriävän monipuolista kansalaisuuteen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyvää toimintaa. Oppilaitosten toivotaan myös arvioivan toimintakulttuuriaan kansalaiskasvatuksen näkökulmasta ja tarpeen mukaan muuttavan sitä avoimemmaksi ja osallistumiseen kannustavammaksi. (Opetushallituksen verkkosivut kansalaiskasvatuksen teemavuodesta osoitteessa <http://www.edu.fi>)

Tutkimuksen merkitys nousee siitä, että kartoittamalla ja analysoimalla opettajiksi opiskelevien käsityksiä ja kokemuksia kansalaisvaikuttamisesta, voidaan paremmin ottaa kantaa nykyiseen opettajankoulutukseen; valmistaako nykyinen opettajankoulutus sellaisia opettajia, jotka ovat valmiita ja innokkaita rakentamaan koulusta kansalaisvaikuttamisen kehtoa?

I TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TEHTÄVÄT

Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hankkeeseen liittyen käynnistettiin keväällä 2005 valtakunnallinen tutkimus, jossa selvitetään opettajiksi opiskelevien kansalaisvaikuttamisprofiilia; millaisena opettajiksi opiskelevat näkevät oman kansalaisaktiivisuutensa, millaisissa yhteyksissä he aktiivisuuttaan toteuttavat, miksi he ovat aktiivisia tai passiivisia. Kaikkiaan tutkimuksella on kaksi päätehtävää. Ne on esitelty osatehtävineen tarkemmin alla. Tässä alkuraportissa esitellään vain muutama osatehtävään liittyviä tuloksia.

Tutkimuksessa (1) selvitetään opettajiksi opiskelevien kokemuksia, käsityksiä, asenteita ja valmiuksia suhteessa kansalaisvaikuttamiseen. Lisäksi (2) selvitetään opettajiksi opiskelevien mahdollisuuksia ja tapoja vaikuttaa omaan toimintakulttuuriinsa ja opiskeluympäristöönsä.

(1) Ensimmäisen tehtävän osalta on tavoitteena selvittää:

- a) opiskelijoiden kansalaisvaikuttamisprofiilia
 - osallistuminen erilaisten järjestöjen, yhdistysten ja ryhmien toimintaan
 - osallistuminen muihin vaikuttamismuotoihin (lehtikirjoittelu, mielenosoitukset, vetoamukset)

- yhteiskunnallisista asioista keskustelu
- poliittinen aktiivisuus (äänestäminen, muu poliittinen toiminta)
- b) opiskelijoiden kokemuksia ja näkemyksiä kansalaisvaikuttamisen sekä opettajankoulutuksen ja opiskelun välisestä suhteesta
 - miten opettajankoulutus tukee ja kannustaa osallistumista yhdistystoimintaan ja yhteisiin asioihin vaikuttamiseen
 - miten osallistuminen yhdistystoimintaan ja yhteisiin asioihin vaikuttamiseen tukee ja kannustaa opiskelua ja opettajaksi kasvamista
- c) opiskelijoiden opettajan asemaan, tehtäviin ja mahdollisuuksiin liittyvät asenteet
 - opettaja ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen, opettaja ja koulutuspolitiikka, opettajan lojaalisuusvaatteet, opettajan kasvatustehtävä

(2) Toisen tehtävän osalta tavoitteena on selvittää:

- a) opiskelijoiden kokemukset omasta roolistaan ja asemastaan osana yliopistollista opettajankoulutusta
- b) opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuudet mm. seuraavien keskeisten opintoihin liittyvien osa-alueiden osalta
 - opiskelijavalinnat
 - tutkintorakenteen uudistus
 - arviointi- ja palautejärjestelmät
 - hallintokäytännöt ja päätöksentekoprosessit
 - osallistuminen opetussuunnitelmatyöhön
 - opetusharjoittelu
 - vuorovaikutuskanavat (opettajat – opiskelijat)
 - opintoihin liittyvä opiskelijatoiminta (yhdistykset yms.)

II AINEISTON KERUU

1. Tutkimuspaikat

Tutkimuspaikoiksi valittiin Tampereen, Helsingin ja Oulun yliopiston opettajankoulutusta antavat yksiköt. Näin saatiin kahdeksan opiskelijaryhmää: Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksella opiskelevat (1) luokanopettajat (Hämeenlinna), (2) aineenopettajat ja (3) varhaiskasvattajat; Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksella opiskelevat (4) luokanopettajat, (5) aineenopettajat ja (6) varhaiskasvattajat; Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikössä opiskelevat (7) luokanopettajat ja (8) varhaiskasvattajat.

2. Aineiston keruumenetelmät

Aineistot kerättiin kahdella menetelmällä, kyselyllä ja haastattelulla, ja ne kerättiin kaikista opiskelijaryhmistä. Kuitenkin Kajaanissa opiskelevien haastattelut tehdään vasta tämän vuoden syksyllä.

Kyselyn tarkoitus oli saada yleinen kuva kaikista kahdeksasta opiskelijaryhmästä. Ja sen toinen tarkoitus oli kerätä haastateltavia. Kyselylomakkeen viimeisellä sivulla pyydettiin vastaajia ilmoittautumaan myöhemmin tehtävään haastatteluun antamalla yhteystietonaan puhelinnumeron. Kyselyä varten laadittiin

strukturoitu kyselylomake. Haastattelut olivat luonteeltaan ns. teemahaastatteluita.

3. Yhteydenotto tutkimuspaikkoihin

Tammi-helmikuussa otettiin sähköpostitse yhteys opettajankoulutusyksiköiden esimiehiin, esiteltiin tutkimusta sekä tiedusteltiin mahdollisuutta lomakekyselyn tekemiseen oppituntien yhteydessä. He suhtautuivat tutkimukseen hyvin myönteisesti. Yksiköiden kansliasta saatiin oppituntien aikataulu- ja opettajatiedot. Kyselyn tekemiseen pyrittiin valitsemaan vanhemmille opiskelijoille tai vuosikursseille suunnattu oppitunti. Tämä ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ollut mahdollista ja tällöin valittiin nuoremmille opiskelijoille suunnattu oppitunti. Seuraavaksi otettiin sähköpostitse tai puhelimitse yhteys oppituntien pitäjiin ja esiteltiin heille tutkimushanketta sekä sovittiin kyselyn suorittamisesta jonkin luentosarjaan kuuluvan oppitunnin yhteydessä. Opettajien kanssa sovittiin myös siitä, oliko opiskelijoiden mahdollista vastata oppitunnin aikana, osittain oppitunnilla ja osittain heti sen jälkeen, heti oppitunnin päätyttyä tai jaetaan-ko heille oppitunnin yhteydessä vain kyselylomakkeet palautuskuorineen.

4. Kyselyjen tekeminen

Opiskelijoiden kansalaisvaikuttamisprofiilin selvittämistä varten laadittiin strukturoitu kyselylomake. Se on kahdeksan sivun pituinen ja siinä on 28 kysymystä. Osa kysymyksistä on avokysymyksiä. Lomakkeen viimeisellä sivulla on kohta, jossa vastaaja voi ilmoittautua myöhemmin tehtävään haastatteluun antamalla yhteystietonaan puhelinnumeron.

Itse kysely suoritettiin seuraavasti. Kyselyn suorittaja saapui sovittuun aikaan oppitunnille ja esitteli opiskelijoille tutki-

muksen ja kyselyn tavoitteita sekä vastauslomakkeiden käsittelyä. Hän mainitsi vastaamisen vapaaehtoisuudesta, mutta toivoi kuitenkin mahdollisimman monen läsnäolevista vastaavan. Hän huomautti myös siitä, että lomakkeella voi ilmoittautua myös henkilökohtaiseen haastatteluun. Tämän jälkeen kyselyn suorittaja jakoi, usein luennon pitäjä avustajanaan, läsnäoleville kyselylomakkeet ja joillakin luennoilla myös palautuskuoret niille, joiden ei ollut luennon yhteydessä mahdollista vastata. Itse vastaaminen kesti noin puoli tuntia. Kaikki luennoille osallistuneet eivät vastanneet. Osa opiskelijoista lähti jo heti varsinaisen oppitunnin päätyttyä pois, osa lähteneistä opiskelijoista ei kuulunut kohdejoukkoon, kaikki eivät palauttaneet lomaketta jne.

Osa kyselyistä toteutettiin netissä. Tampereen aineenopettaja-opiskelijoille sekä Kajaanin luokanopettaja- ja varhaiskasvattaja-opiskelijoille laadittiin nettilomakekysely. Lomakkeen teknisen toteutuksen suoritti Tampereen yliopiston opetusteknologiakeskus. Opiskelijoiden ryhmäpostiosoitteeseen lähetettiin viesti, jossa esiteltiin tutkimushanketta ja jossa oli linkki nettilomakesivulle.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden lukumäärä, joista miehet suluissa.

Opiskeluala	Opiskeluyksikkö			Yhteensä
	Tampere	Helsinki	Kajaani	
Luokanopettaja	53 (2)	25 (1)	82 (23)	160
Aineenopettaja	25 (7)	48 (18)	-	73
Varhaiskasvattaja	24 (3)	6 (0)	40 (2)	70
Yhteensä	102 (12)	79 (19)	122 (25)	303

5. Haastatteluiden tekeminen

Haastateltavat valittiin kyselylomakkeeseen yhteystietonsa antaneista. Haastateltaviksi valittiin sekä useammassa yhdistyksessä ja näistä erityisesti opiskelijajärjestöissä ja yliopiston toimielimissä toimivia tai ylipäänsä yhdessä tai useammassa harrastus- ja vapaa-ajan järjestöissä toimivia että niissä toimimattomia.

Haastateltaviksi pyrittiin valitsemaan myös miespuolisia opiskelijoita, joita saatiin kuitenkin vain kaksi.

Haastateltaviin otettiin yhteyttä puhelimitse ja sovittiin haastatteluaika ja -paikka. Tapaaminen sovittiin opiskelijan oman laitoksen aulatilaan. Muutama haastateltava tiedusteli haastatteluun ennalta valmistautumisen tarpeellisuutta. Heille sanottiin, että se ei ole tarpeellista.

Haastattelupaikkana oli opiskelijoiden oman laitoksen jokin opetustila. Tila saatiin laitoksen kansliasta tai muulta tilanvaraukselta. Haastateltavat otettiin vastaan sovituslaitoksen aulatilassa. Suurempia myöhästymisiä ei sattunut. Haastateltavat tunnustivat haastattelijan, koska tämä oli tehnyt aikaisemmin luentojen yhteydessä lomakekyselyn. Tämä jälkeen siirryttiin opetustilaan, jonka haastattelijan pyynnöstä aukaisi kanslisti tai vahtimestari.

Itse haastattelutilaisuus kulki seuraavasti. Haastateltava istui useimmiten kulmittain haastattelijan vasemmalla puolella, ja nauhuri oli heidän välissään. Ennen nauhurin käynnistämistä haastatteli kertoi haastattelun todennäköisestä kestosta ja tiedusteli haastateltavan lähiaikataulua, kertoi haastattelun liittyvän aikaisemmin luennon yhteydessä tehtyyn lomakekyselyyn ja sen aihepiiriin, esitteli tutkimuksen tarkoitusta, haastatteluaineiston käsittelemistä siten että haastateltavan anonymiteetti säilyy, kertoi tarkemmista teemoista ja haastattelun kulusta, mainitsi heti haastateltavan esittäytymisen jälkeen tapahtuvasta koekuuntelusta nauhoituksen onnistumisen takaamiseksi, haastattelun luonteesta teemahaastatteluna, haastattelijan pyrkimyksestä pysyä taustalla mutta olevan kuitenkin aktiivisesti läsnä. Haastatteli mainitsi olevansa opiskeluyksiköiden ulkopuolinen tutkija tavoitteenaan näin rohkaista haastateltavia esittämään reilusti oman kantansa. Haastattelut kestivät 40 – 60 minuuttia.

Vaikka haastattelu olikin luonteeltaan ns. teemahaastattelu, niin haastatteli pyrki noudattamaan teemoittaista haastattelu-runkoa mahdollisimman joustavasti. Kukin haastateltava sai valita oman vastaustapansa ja -tyylinsä. Osoittautui usein, että sen

jälkeen kun haastatteliija oli esittänyt kysymyksensä, haastateltava siihen vastatessaan saattoi kertoa laajastikin oman käsityksensä ja omat mielipiteensä, ja myös omia kokemuksiaan. Kuitenkin yleensä, silloin kun se oli ajallisesti mahdollista ja muutenkin tarkoituksenmukaista, haastatteliija pyrki esittämään kaikki runkoon liittyvät teemakysymykset. Kaikkien haastateltavien kohdalla se ei kuitenkaan ollut tarpeellista, vaan he saivat esittää vapaasti omia käsityksiään, näkökulmiaan ja kokemuksiaan tai saattoivat keskittyä johonkin itselleen tärkeään aiheeseen. Tästä muodostuikin näiden haastattelujen varsinainen sisällöllinen anti.

Taulukko 2. Haastateltujen lukumäärä, joista miesten lukumäärä suluisia.

Opiskelualue	Opiskeluyksikkö		
	Tampere	Helsinki	Kajaani
Luokanopettaja	5 (1)	3	-
Aineenopettaja	4 (1)	4	-
Varhaiskasvattaja	1	2	-

III AINEISTOJEN ANALYYSIT

1. Kyselyaineisto

Tutkimuksen kvantitatiivinen aineisto saatiin tekemällä kaikille kahdeksalle opiskelijaryhmälle lomakekysely. Viidelle ryhmälle se tehtiin perinteisellä paperilomakkeella luentojen yhteydessä ja kolmelle web-verkossa olevalla kyselylomakkeella. Saadut vastaukset koodattiin ja tallennettiin spss-ohjelmalla käsiteltävissä olevaksi data-tiedostoksi. Tähän mennessä on tallennettu 313 opiskelijan vastaukset. Muuttujien määrä on 110. Kaikkien vastauksia ei ole vielä kuitenkaan tallennettu vaan niitä palautetaan edelleen postitse ja myös netissä olevaan kyselyyn tulee vielä vastauksia.

2. Haastatteluaineisto

Tutkimuksen kvalitatiivinen aineisto koottiin haastattelemalla varhaiskasvattajiksi, aineenopettajiksi ja luokanopettajiksi opiskelevia opiskelijoita. Kaikilla haastateltavilla oli takanaan useamman vuoden yliopisto-opinnot (kolmesta kymmeneen vuotta). Haastattelujen tarkoituksena oli syventää ja täydentää kvantitatiivista aineistoa. Varsinaisessa tutkimusraportissa (loppuraportti) tullaankin molemmat osa-aineistot käsittelemään ja raportoi-

maan toisiinsa linkittyneinä. Tässä alkuraportissa hyvin alustavat esimerkinomaiset osatulokset raportoidaan erikseen kvantitatiivisen aineiston ja kvalitatiivisen aineiston pohjalta, koska aineiston keruu on tässä vaiheessa vielä kesken.

Kvalitatiivinen aineisto luokiteltiin haastatteluteemojen mukaan. Haastattelut olivat hyvin strukturoituja ja kaikki haastattelut noudattivat lähes samaa kaavaa; kaikille haastateltaville esitettiin lähes samat kysymykset. Voidaan puhua synkronisesta aineistosta tai pysähtyneistä valokuvista, jotka koottiin teemahaastattelun avulla.

Haastatteluteemat olivat seuraavat:

- viihtyminen opinnoissa
- tuntuuko valittu ala oikealta
- kansalaisvaikuttamisen määrittely
- kansalaisaktiivisuuden määrittely
- oman aktiivisuuden määrittely ja kuvaus toiminnasta
- kansalaisvaikuttamisen merkitys opiskelun kannalta
- aktiivisuuden/passiivisuuden merkitys opiskelun kannalta
- opettajankoulutus ja kansalaisvaikuttaminen
tuodaanko kansalaisvaikuttamisen merkitystä esiin
antaako opettajankoulutus eväitä kansalaisvaikuttamiseen
mistä muualta eväitä saadaan
- opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana
- opiskelijan asema
- palautteet
- opetusharjoittelu
- tutkinnonuudistus
hops
- vuorovaikutus

Haastatteluteemat muodostivat tulosten pääluokat, joiden alle koottiin aineistosta nousevat alaluokat. Luokkien muodostumisessa ratkaisevina tekijöinä olivat ilmiöitten määrällinen esiinty-

minen ja laadullinen esiintyminen (erityistapaukset) (ks. Syrjälä ym. 1995, 95).

Alkuraportissa analysoitiin vain osa kvalitatiivisesta aineistosta. 12 haastattelua analysoitiin kolmen teeman osalta. Nämä teemat olivat seuraavat:

1. opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana
2. opettajankoulutus kansalaisaktiivisuuteen kasvattajana
3. kansalaisvaikuttamisen merkitys opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa
 - 3.1. opiskelija-aktiivisuus/passiivisuus
 - 3.2. kansalaisvaikuttamisen eri merkitykset.

Haastatteluaineisto on koottu kenttäaineistokirjaksi (ks. Syrjälä ym. 1995, 85). Litteroidut haastattelut on tulostettu ja sivunumeroitu. Näin raportissa voidaan autenttisten haastattelukatkelmien yhteydessä viitata kenttäaineistokirjaan (KAK), mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Analyysi toteutettiin teemojen osalta kokonaan aineistopohjaisesti; tulkinnallisia pohdintoja ja kytkentöjä teoriaan ei edes pyritty tekemään tutkimuksen tässä vaiheessa. Myös metodiset pohdinnat ovat vielä kesken ja lopulliset metodiset ratkaisut esitetään loppuraportissa.

IV ALUSTAVIA OSATULOKSIA KYSELYAINEISTOSTA

I. Opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana

Kyselylomakkeella vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa kaikkiaan kuuteen opettajan yhteiskunnallista asemaa, roolia ja työtä koskevaan asenneväittämään. Tässä yhteydessä esitetään vastaukset vain yhteen väittämään, joka kuului: ”Opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja”. Vastausvaihtoehtoja oli viisi: ”täysin samaa mieltä”, ”lähes samaa mieltä”, ”vaikea sanoa”, ”melko eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä”. Taulukkoon 3 on vastausvaihtoehdot luokiteltu siten, että luokat ”täysin samaa mieltä” ja ”lähes samaa mieltä” on yhdistetty luokaksi ”samaa mieltä” ja vastaa-vasti luokat ”melko eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä” luokaksi ”eri mieltä”. Luokka ”vaikea sanoa” on ennallaan.

Tulokset ovat yksiselitteiset. Väittämän kanssa samaa mieltä oli vastaajista valtaosa, yhdeksän kymmenestä. Ja samoin samaa mieltä vastaajista oli lähes yhtä moni riippumatta siitä opiskelivatko he luokanopettajiksi, aineenopettajiksi vai varhaiskasvat-tajiksi, missä he opiskelivat tai miten pitkään he olivat opiskelleet. Mutta eroavaisuuttakin oli, vaikka erot olivatkin vähäisiä. Varhaiskasvattajista, kajaanilaisista opiskelijoista ja pitempään opiskelleista väittämän kanssa samaa mieltä oli harvempi kuin muiden ryhmien opiskelijoista. Mutta on kuitenkin syytä hu-

mioda, että väittämän kanssa ei oltu myöskään eri mieltä vaan ehkä pikemminkin epävarmoja, sillä heistä moni vastasi ”vaikea sanoa”.

Kaikkiaan niiden vastaajien suhteellinen osuus, jotka ovat vastanneet ”eri mieltä” ja ”vaikea sanoa”, on pieni. Mutta itse väitekään ei ole kiistaton eikä yksiselitteinen. Näin vastanneet saattavat esimerkiksi katsoa opettajan tehtävän olevan ensi sijassa jotain muuta kuin yhteiskunnallisen vaikuttajan. Haastatteluissa syvennytäänkin kuuntelemaan tarkemmin muutamia kyselyyn vastanneita.

Taulukko 3. Vastaukset asenneväittämään ”opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja” (%) (n=302).

		Samaa mieltä	Eri mieltä	Vaikea sanoa	Yht.
	Kaikki vastaajat	91	2	7	100
Opiskeluala	Luokanopettaja	92	3	6	100
	Aineenopettaja	92	3	5	100
	Varhaiskasvattaja	89	0	11	100
Opiskeluyksikkö	Tampere	94	0	6	100
	Helsinki	93	3	5	100
	Kajaani	87	3	10	100
Opiskeluvuosi	1. - 2.	90	3	7	100
	3. - 4.	93	1	6	100
	5. -	86	2	12	100

2. Opettajankoulutus ja vaikuttaminen

Kysymys ”Kannustaako opettajakoulutus osallistumaan erilaiseen järjestö- ja ryhmätoimintaan tai yleensä vaikuttamaan yhteisiin asioihin?” oli avokysymys. Sen sanalliset vastaukset on kuitenkin muutettu paremman kuvan saamiseksi numeraaliseksi ja kolmiluokkaiseksi: ”kyllä”, ”ei” ja ”ei osaa sanoa” (taulukko 4). Suurin osa sanallisista vastauksista oli yksiselitteisesti joko myönteisiä, kielteisiä tai vastaajat eivät osanneet sanoa. Ja tyypillisiä epäselvempiä vastauksia olivat sellaiset, joissa vastaaja sanoi, ettei opettajakoulutus ehkä suoranaisesti kannusta vaan panee enemmänkin ajattelemaan. Tämän tyyppiset vastaukset on tässä alustavasti luokiteltu myönteisiksi.

Kaikista opiskelijoista kysymykseen vastasi yhtä suuri osa niin myönteisesti kuin kielteisesti. Myönteisesti vastasivat erityisen useasti varhaiskasvattajaopiskelijat ja Tampereella opiskelevat sekä nuoret opiskelijat. Ja kielteisesti taas aineenopettajaopiskelijat ja Helsingissä opiskelevat sekä vanhemmat opiskelijat.

Taulukko 4. Vastaukset kysymykseen ”Kannustaako opettajakoulutus osallistumaan yhdistystoimintaan tai yleensä vaikuttamaan yhteisiin asioihin?” (%) (n=290).

		Kyllä	Ei	Eos	Yht
	Kaikki vastaajat	45	46	9	100
Opiskeluuala	Luokanopettaja	44	46	9	100
	Aineenopettaja	39	53	8	100
	Varhaiskasvattaja	56	36	8	100
Opiskeluyksikkö	Tampere	52	45	3	100
	Helsinki	37	50	13	100
	Kajaani	45	43	11	100
Opiskeluvuosi	1. ja 2.	48	41	11	100
	3. ja 4.	43	49	8	100
	5. tai enemmän	44	51	5	100

3. Osallistuminen ja opiskelu

Myös kysymys, joka kuului: ”Onko osallistumisesta erilaiseen järjestö- ja ryhmätoimintaan tai yleensä vaikuttamisesta yhteisiin asioihin hyötyä opettajaksi opiskelussa ja yleensä opettajaksi kasvamisessa?” oli kuten edellinenkin avokysymys. Myös sen sanalliset vastaukset on muutettu numeraalisiksi ja kolmiluokkaiseksi (taulukko 5). Sanallisiin vastauksiin liittyi useimmiten myös perustelut sille, mitä hyötyä osallistumisesta on. Ne on tässä yhteydessä kuitenkin jouduttu jättämään pois.

Valtaosa opiskelijoista vastasi kysymykseen myönteisesti. Erot eri vastaajaryhmien välillä olivat melko pieniä. Kuitenkin vanhimpaan opiskelijaryhmään kuuluvissa oli muita enemmän sellaisia, jotka eivät osanneet sanoa kantaansa.

Taulukko 5. Vastaukset kysymykseen: ”Onko osallistumisesta yhdistystoimintaan tai yleensä vaikuttamisesta yhteisiin asioihin hyötyä opettajaksi opiskelussa ja yleensä opettajaksi kasvamisessa?” (%) (n=265).

		Kyllä	Ei	Eos	Yht
Kaikki vastaajat		90	4	6	100
Opiskeluala	Luokanopettaja	91	4	5	100
	Aineenopettaja	88	4	8	100
	Varhaiskasvattaja	93	4	4	100
Opiskeluyksikkö	Tampere	92	3	5	100
	Helsinki	87	5	8	100
	Kajaani	92	4	4	100
Opiskeluvuosi	1. ja 2.	90	8	3	100
	3. ja 4.	94	0	6	100
	5. tai enemmän	82	5	13	100

V ALUSTAVIA OSATULOKSIA HAASTATTELUAINEISTOSTA

Alustavien haastatteluaineiston tulosten esittely perustuu 12 haastatteluun, jotka suoritettiin seuraavasti: Hämeenlinnan luokanopettajaksi opiskelevista haastateltiin neljä naisopiskelijaa ja yksi miesopiskelija. Helsingin aineenopettajiksi opiskelevista haastateltiin neljää naisopiskelijaa. Helsingin varhaiskasvattajaksi opiskelevista haastateltiin kahta naisopiskelijaa ja Tampereelta yhtä naisopiskelijaa. Kaikilla haastateltavilla oli takanaan useamman vuoden yliopisto-opinnot.

Seuraavassa esitellään haastatteluaineistoon perustuvia alustavia tutkimustuloksia seuraavien teemojen osalta:

1. opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana
2. opettajankoulutus kansalaisaktiivisuuteen kasvattajana
3. kansalaisvaikuttamisen merkitys opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa
 - 3.1. opiskelija-aktiivisuus/passiivisuus
 - 3.2. kansalaisvaikuttamisen eri merkitykset.

Yllä olevia teemoja tarkastellaan opiskelijaryhmittäin, luokanopettajiksi opiskelevat, aineenopettajiksi opiskelevat ja lastentarhaopettajiksi opiskelevat.

I. Luokanopettajiksi opiskelevat

I.1. Luokanopettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana

Luokanopettajiksi opiskelevat näkevät opettajan yhteiskunnallisena vaikuttajana. Opettaja on jo omalla esimerkillään ja toiminnallaan yhteiskunnallinen vaikuttaja. Hänellä on suuri vaikutus oppilaisiinsa ja myös vanhempiin. Opettajan yhteiskunnallinen tehtävä nähdään laaja-alaisena.

Opettaja ohjaa harrastuksiin

”Kyllä ainakin jollain lailla sitä oppilaiden aktivointia tai sellasta ohjaamista harrastuksiin ehkä sitä kautta, että liittyen terveystietoon, että jokaisen ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen kuuluu se, että on jotain harrastuksia.” (KAK 3)

Opettajan tehtävä on oppilaansa hyvinvoinnista huolehtiminen. Ohjatessaan oppilaitaan harrastuksiin opettaja kantaa vastuuta oppilaittensa fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista.

Opettaja on pienten kylien aktivoija

Harrastustoimintaan ohjaaminen voidaan nähdä myös laaja-alaisemmin, jolloin opettaja voi olla mukana aktivoimassa kokonaisiä kyläkuntia.

”Kyllä mun mielestä tosiaan pitäisi, et mä olen itse pieneltä kylältä kotoisin, jossa on just näin, että on koulu ja nuorisoseura ja vähän sitten kylän omaa urheiluseuraa, niin kyllä mä nään hirveen tärkeenä sen opettajan roolin, jo senkin takia, että niitä toimijoita on pienellä kylällä vähän. Ja jos halutaan jotain harrastustoimintaa pienelle kylälle, niin se on itse järjestettävä, kun sit taas kaupungissa sulla on tarjottimella vaikka kuinka monta seuraa ja on niitä, jotka tekee. Mut kyllä Suomessa pieniä kyliä on vielä niin paljon ja varsin-

kin niissä se korostuu kyllä. Jos nyt omalta kylältä ajattelee, et tosiaan kun niitä toimijoita on aika vähän, niin se yhteistyön merkityskin siinä, et sitä kautta. Et usein tuntuu tältä puolelta, et kun itse on nuorisoseuran puolella ja koitetaan luoda lapsille harrastusmahdollisuuksia omalle kylälle, niin jotenkin kaipais vähän tulla sieltä koulun puolelta, koska siellähän opettajilla olis aika hyvät mahdollisuudet, niinkun jopa ehkä vähän tuuppia niitä lapsia, että ei olisikaan siellä bussipysäkillä, vaan et ne tulis johonkin kerhoon tai jollekin kurssille. Että siihen sitä aktiivisuutta kaipais, että se ois vuorovaikutuksellista, että se opettajakin ymmärtäisi sitä omaa rooliaan, että edes pienillä jutuilla olis mukana tällaisissa yhteisissä asioissa.” (KAK 64)

Opettaja on omalla esimerkillään ja toiminnallaan vaikuttaja

”Opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja ihan riippumatta siitä, onko missään järjestössä, että kuitenkin niin, että oppilaisiin vaikuttaa jatkuvasti siellä luokassa ja sitten vanhempia tapaa, niin kyllä mä katson sen jo ihan yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi. Ihan työssä kautta jo opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja, koska siinä on niin paljon ihmisten kanssa tekemisissä ja nimenomaan lasten kanssa, jotka on alttiita vaikutteille, on ilman muuta omalla esimerkillään ja toiminnallaan vaikuttaja.” (KAK 8)

”Opettaja on väistämättä yhteiskunnallinen vaikuttaja halusi tai ei, koska se ajaa tietynlaista tulevaisuuden näkymää sillä omalla opettamisellaan, että se ei ole edes valinta, vaan kyllä se on yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka tapauksessa, koska se muokkaa sitä tulevaisuuden työntekijää omalla opettamisellansa.” (KAK 24)

Opettaja pehmeämpien arvojen välittäjänä

Opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana on tänä päivänä merkittävän tehtävän edessä. Jotta opettaja kykenisi näkemään oman vastuunsa ja tehtävänsä kasvattajana, hänen on myös tiedostettava yhteiskunnallinen tehtävänsä. Seuraavassa opiskelija viittaa

rahan ylivaltaan ja tehokkuuteen, jotka ovat hallitsevia piirteitä nyky-yhteiskunnassamme. Nämä kovat arvot ovat voimallisesti sanelemassa myös koulutuspolitiikkaamme, joka puolestaan sanelee opettajien ja oppilaitten arkea. Opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana ja kasvattajana voi puolustaa pehmeitä arvoja ja voi kyseenalaistaa tehokkuuden ja rahan ylivallan koulussa.

”Jos nähdään, että opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja, niin opettajilla on kuitenkin aika terveet arvot, subjektiivisesti sanottuna omasta suusta, siis samat arvot, mitkä minulla suunnilleen, mutta siis ehkä opettajilla on niitä arvoja, mitä pitäis nykyään enemmänkin arvostaa, siis tämmöstä inhimillisyyttä ja ihmisten välistä solidaarisuutta tai muuta, että ei niinkun, mitä on paljon puhuttu rahan ylivallassa ja tehokkuusajattelusta, niin ehkä siitä vois päästä pois, jos opettajat olisivat yhteiskunnallisesti aktiivisia ja vaikuttasivat asioihin siellä ylemmällä tasolla.” (KAK 17)

Opettajalla on näkemystä koulun arjesta

Opettajan tulisi voida hyödyntää omaa näkemystään koulun arjesta. Olemalla yhteiskunnallisesti aktiivinen, opettaja voisi olla mukana muokkaamassa koulutuspolitiikkaa, voisi olla mukana rakentamassa sitä todellisuutta, missä itse joutuu päivittäin työskentelemään. Aktiivisempi ote koulutuspolitiikkaan ja päätöksentekoon toisi huojennusta myös opettajan työssä jaksamiseen.

”Opettajan pitäisi olla yhteiskunnallinen vaikuttaja, koska opettajilla on se näkemys siitä, mitä siellä koulukentällä tapahtuu, että sitä asiantuntemusta pitäisi saada sieltä sitten käyttöön.” (KAK 8)

Yhteiskunnallisesti aktiivi opettaja osaa hoitaa yhteisiä asioita

”Sehän on tietenkin fakta, että opettaja tuo ehkä haluamattaankin niitä arvoja, mitä sillä on lapsille siinä opetuksessaan, mutta mun

mielestä monet opettajat on aktiivisia yhdistystoiminnassa ja politiikassa tai missä tahansa tämmösissä yleisissä yhdistyksissä, että en mä siitä mitään haittaa ainakaan näe, ehkä siitä on pelkästään hyötyä, näkee miten yhteisiä asioita hoidetaan ja osaa toimia erilaisten ihmisten kanssa, ehkä siitä on pelkästään hyötyä opettajan ammattisakin.” (KAK 17)

Aktiivi opettaja pysyy ajan hermolla

”Pysyy paremmin ajan hermolla tai ajan tasalla, mitä tapahtuu ja että on semmoinen kosketus siihen yhteiskuntaan jollain lailla enemmän kuin, että jos vaan oman perheen parissa on, et siellä aina sitten kuulee ja näkee kaiken moista. Sitten semmoinen toiminta, joka omia taitoja tavallaan harjaannuttaa, niinkuin musiikki ja joku kulttuurinen toiminta, tai sitten jos itse ohjaa ryhmiä tai muuta niin onhan se aina tavallaan semmosta harjoitusta ja kokemusta.” (KAK 3)

Opettajan pitäisi puhua aktiivisuuden merkityksestä oppilailleen

Luokanopettajaksi opiskelivat katsoivat, että opettajan tulisi omassa ammatissaan avoimesti pyrkiä vaikuttamaan siihen, että oppilaista tulisi yhteiskunnallisesti aktiivisia kansalaisia. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että opettajan tulisi oppitunneilla puhua kansalaisvaikuttamisen merkityksestä. Mistään aivopesusta ei tokikaan ole kyse, vaan aktiivisuuteen kasvattaminen voidaan nähdä myös yhtenä keinona torjua syrjäytymistä.

Opettaja välittää tietoa kulttuuri- ja harrastustoiminnasta sekä vaikuttamismahdollisuuksista

”Ei siitä ainakaan mitään haittaa olisi. Jotkut ihmiset nyt vaan on passiivisempia ja jotkut aktiivisempia, mutta ehkä se ihanne olisi... vaikka ei nyt sitten ketään ujoakaan saa sen takia syrjiä, että hän ei lähde mukaan, mutta jos ihanteena on aktiivisuus, niin opettajan tulisi silloin kannustaa siihen erilaisilla mitä nyt sitten onkaan, jos on

jotain projekteja, niin tukis sitten sitä, että oppilaat lähtee mukaan. Ja sekini, että jos lähtee mukaan harrastustoimintaan, niin sekini on omanlaistaan aktiivisuutta tai johonkin muuhun koulun asioita ajamaan tai muuta.

Onhan se just, että kun tota aktiivisuutta miettii, niin tavallaan se kuva siitä yhteiskunnasta, et jos ajatellaan, että kaikki olis passiivisia, niin kuva siitä yhteiskunnasta ois kyllä aika synkeä tai jos ois näin, että palkkatyönsä jokainen hoitaa, mutta sitten ei olis innostusta yhteisten asioiden ajamiseen, niin just kaikki kulttuuritoiminta ja harrastus- ja vaikuttamismahdollisuudet, niin sittenhän ne vasta pieniä oliskin. Tietysti voihan senkin, että ihminen seuraa asioita ja pohtii, niin voihan senkin lukea aktiivisuudeksi, vaikka se ei ulospäin näyäkään.” (KAK 64)

Vapaaehtoisen järjestötoiminnan arvostus tulee opettajan kautta

”Kyllä mun mielestä opettajan pitäis ehdottomasti aktiivista vaikuttamista välittää. No mä olin justiinsa Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa seminaarissa. Siellä taas esiteltiin semmosen tutkimuksen tuloksia, jossa nuorison mielipiteitä kun mitattiin, niin tämmösen vapaaehtoisen järjestötoiminnan arvostus on ihan älyttömän alhainen, että se ei kiinnosta ja mä näen sen todella vaarallisena, kun ajatellaan sitä, miten meidän yhteiskunta toimii, että hirveesti on järjestötoimintaa ja jos ei siihen sitten enää löydy ihmisiä eikä kiinnosta niin se on huono juttu. Että ilman muuta koulussa pitäisi keskustella tämmöistä asioista ja ihan jo lähteä siitä, että oppilaita rohkaistaan muodostamaan niitä omia mielipiteitä ja kunnioitetaan niitä.” (KAK 8)

Opettaja voi rohkaista oppilaitaan heidän omien mielipiteidensä muodostamiseen

”Mun mielestä opettajan täytyy olla melko neutraali siinä mitä sanoo, ettei tuo niin vahvasti omia mielipiteitään esille, mutta totta kai pitää tuoda oppilaille se esille, että miten tärkeää on ottaa kan-

taa asioihin ja vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, koska nykyään hän on paljon sellaisia ihmisiä, jotka passivoituu yhteiskunnallisesti eikä jaksa ottaa kantaa mihinkään, ehkä osaltaa siksi, että itsellä menee huonosti tai esimerkiksi, että ei ole työtä tai muuta ja sillä tavoin passivoituu ja ajautuu yhteiskunnan ulkopuolelle, että sillä tavoin opettajan kuuluisi ainakin ohjata lapsia siihen, että on mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, koska opettaja voi olla se ainut malli siitä kansalaisvaikuttamisesta, yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, jos kotona on juuri tällainen edellä mainittu tilanne, että sieltä ei juurikaan sitä tukea siihen tule.” (KAK 17)

Yhteisöllisyyttä kansalaisvaikuttamisen kautta

”Ei välttämättä ainakaan ala-asteen oppilaiden ikäisille tule sanoa suoraan, että tällainen kansalaisvaikuttaminen on se tärkeä asia, mutta siis silleen, että antamalla vaihtoehtoja ja näyttämällä yhteiskunnan eri asioita, esimerkiksi nyt tän oman järjestötoiminnan kautta, niin näyttämällä sitä, että voi tehdä vapaaehtoistyötä, että se ei välttämättä ole sitä, että annetaan rahaa tai taloudellista tukea jollain lailla johonkin lipauskeräyksiin, niin sellasta niinku, yhteiskunnallista vaikuttamista välittämisen kautta ja yhteisöllisyyden luomisesta, niin sitä haluaisi paljonkin niille lapsille tuoda julki. Tietyllä tavalla kun tää yhteiskunta on hyvin individualistinen, niin sen murtamista yhteisöllisyyteen päin, semmosta kansalaisvaikuttamista alakouluikäisillekin, mutta ei nyt ehkä ihan sitä, että muistatte nyt sitten äänestää, kun täytätte 18. Ei sen tyypistä. Mä luulen että se tulee ehkä sen kasvatuksen mukana, mitä itse on nähnyt tärkeänä, niin siinä. Että tottakai opetuksessa tulee niitä yhteiskunnan arvoja, mutta sitten niinkun se, miten lähestyy niitä oppilaita ja muutenkin on niitten kanssa niin siinä sitten se toisenlainen kansalaisuuden kasvaminen.” (KAK 24)

1.2. Luokanopettajankoulutus kansalaisaktiivisuuteen kasvattajana

Luokanopettajakoulutusta ei nähdä sisällöllisesti erityisen voimakkaasti kansalaisaktiivisuuteen valmentavana. Sen ei katsota antavan juurikaan eväitä aktiivisen opettajan rooliin. Koulutukseen kaivataan lisää yhteiskunnallista ainesta, esimerkiksi koulutuspolitiikkaa. Koulutus voisi olla yhteiskunnallisesti aktivoivaa ja kansalaisaktiivisuuteen selkeämmin valmentavaa. Aihetta tuodaan kuitenkin esiin ns. läpäisyperiaatteella, myös yksittäisiä kursseja tarjotaan. Opiskelijat näkevätkin, että yhteiskunnallinen aktiivisuus on enemmän persoonasta kiinni ja jostain syystä luokanopettajakoulutukseen hakeutuu hyvinkin aktiivisia persoonia. Enemmän kuin opettajankoulutus eväitä kansalaisvaikuttamiseen saadaan omasta perhetaustasta, ystäviltä ja ainejärjestöistä.

Läpäisyperiaate

”Ehkä se sellaisena itsestäänselvyytenä sisältyy vähän kaikkeen, että kun korostetaan sitä, että opettajan tulisi olla aktiivinen ja kaikki on itsestä kiinni, että jos epäkohtia on niin silloin niihin pitäisi puuttua ja näin, mutta en mä nyt tiedä oisko se sitten josain tullut esille ihan erityisesti. Ehkä se on läpäisyperiaatteella sitten, vähän niinkun itsestään selvyutenä oletetaan, että on aktiivinen.” (KAK 64)

Luokanopettajiksi opiskelevat jo valmiiksi aktiivisia

”Jotenkin sitä ajattelee, että kyllä täällä porukka on aika aktiivista kun vertaa muille aloille, että ei täällä ole hirveen vaikeeta saada jonkin mukaan. Tietysti jos kysytään vapaaehtoisia, niin ei siellä luennolla hirveen montaa kättä nouse, mutta kuitenkin, että ne henkilöt sitten löytyy. Kyllähän täälläkin niinkun itsekkin ekalla vuosi-

kurssilla jo huomaa ne henkilöt, jotka lähtee kaikista eniten mukaan.” (KAK 64)

Itsestä kiinni

”Kyllähän täältä varmasti pääsee sillakin lailla, että ei ole mukana, että kyllähän se riittää, että hoitaa omat kurssinsa, mutta täällä tää yhteisöllisyys kuitenkin on aika vahva, että vaikka ei oskaan niin aktiivinen, niin helposti sitten kuitenkin lähtee mukaan. Ja kurseilla-kin mitä on ollut töitä ja on ollut joku ekstra tehtävä tai muuta tai on pitänyt johonkin osallistua, niin kyllä niihin sitten on ollut helppo lähteä mukaan, mutta ehkä se on kuitenkin itsestä kiinni, että ei se täällä tule sillain tuputtamalla, että nyt pitäis osallistua tälläseen tai tee joku juttu.” (KAK 64)

Opettajankoulutukseen enemmän kansalaisvaikuttamiseen liittyvää ainesta

Vaikka luokanopettajiksi opiskelivat kokevat kansalaisaktiivisuuden olevan paljolti persoonallinen ominaisuus ja vaikka he pitävätkin itseään varsin aktiivisina, he kaipaavat opettajankoulutukseen lisää kansalaisvaikuttamiseen liittyvää ainesta; selkeitä sisältöjä ja yhteiskunnallista ainesta. Tällaisenaan opettajankoulutus antaa vain heppoiset eväät kansalaisvaikuttamiseen.

”No ei siis suoranaisesti, mutta silleen että kyllähän meidän koulutuksessa on tarkoitus tämmöisiä sosiaalisia taitoja korostaa, mutta ei mun mielestä kyllä hirveesti tule eväitä vaikuttamiseen, että ehkä tämä koulutuspolitiikan jakso on ainut, mikä silleen tulis mieleen, et se nyt antaa sitä näkemystä niistä rakenteista, missä tää pelaa tää meidän koulujärjestelmä, mutta en mä voi sanoa, että tulis suoraan mieleen, että ois tullu mitään eväitä, mitä ois tullu kansalaisvaikuttamiseen.” (KAK 7)

”Kyllä mun mielestä se olis ihan hyvä idea sillä tavalla, että opettaja on kuitenkin lapsillekin sellainen vaikutteiden antaja ja opettajan

tulisi itse osata tuoda esiin niitä kansalaisvaikuttamisen merkityksiä, jos miettii esimerkiksi äänestämistä, joka on tärkeä yhteiskunnassa kansalaiselle, niin ehkä tällaisia merkityksiä, että osaisi viedä sitä asennetta sitten eteenpäin oppilaille. Niin että vois olla hyväkin, että täällä olis enemmänkin tähän kansalaisvaikuttamiseen liittyvää ainesta, johonkin opintokokonaisuuteen liitettynä tai sitten ihan erillisenä kurssina vois olla.” (KAK 16)

Enemmän koulutuspolitiikkaa

Hämeenlinnan luokanopettajakoulutuksessa on tällä hetkellä yksi koulutuspolitiikan jakso, jonka yhteyden aktiivisen kansalaisuuteen ja kansalaisvaikuttamiseen opiskelijat ovat havainneet. Koulutuspoliittinen näkemys ja tietämys valmentaa tulevia luokanopettajia kohtaamaan opettajan arjen ja pitkällä tähtäimellä sen voidaan katsoa antavan eväitä myös työssä jaksamiseen.

”Ehkä järjestötoiminta on enemmänkin sitä, että mistä ihminen on kiinnostunut ja sitä se sitten hakee omalla vapaa ajallaan, et ehkä se ei kuulu yliopisto-opetukseen, mä koen et ehkä se ei ole niin tieteellistä, et se ei ehkä vastaa sitä, mitä mä haen täällä. Mut sitten taas tommonen kansalaisvaikuttaminen, äänestäminen ja tämmönen, niin se tulee täällä koulutuspolitiikassa esimerkiksi, että mihin yhteiskunta on tällä hetkellä menossa, niin ainut tapa millä me voidaan estää jotain tulevaisuudessa, niin on just esimerkiksi se kansalaisvaikuttaminen. Mutta voishan niitä koulutuspolitiikan opintoja olla enemmän täällä että koulutuspolitiikan opintoja on tosi vähän, jolloin oikeesti mietitään sitä, että miten tällä hetkellä esim. tää markkinavetoisuus vie myös koulutusta ja opettajat on aika lailla puhkipalaneita siellä markkinaveturin rattaiden alla. Että juuri tommonen, että sitä katsottais opettajankoulutuksen kautta sitä koulutuspolitiikkaa ja kansalaisvaikuttamista, niin se vois olla ihan mielekästä, mutta en mä nyt tiedä, että oisko se mielekästä, että koko paletti avattais. Tai sitten olen itse lukenut sosiaalipolitiikkaa ja sosiaalityötä, niin semmosia opintojahan täällä ei ole ollenkaan, että semmonen kansalaisvaikuttaminen, mikä tulee sieltä kautta, se semmonen ymmärtäminen tästä yhteiskunnasta, niin se kyllä puuttuu

näistä luokanopettajankoulutuksen opinnoista, et niitä opintoja sain lastentarhaopettajan opinnoissa ja niitä olis hyvä myös täällä olla.” (KAK 23)

”Niin mutta ehkä juuri joku tällöinen vaikuttamisen merkityksen pohtiminen vois olla tärkeää just esimerkiksi koulutuspolitiikan yhteydessä tai mitä se merkitsee yhteiskunnalle, että ollaan vapaaehtoisesti mukana toiminnassa.” (KAK 7)

Opettajankoulutus rohkaisee kriittiseen ajatteluun

Vaikka opettajankoulutukseen toivotaankin enemmän yhteiskunnallista sisältöä, katsotaan, että koulutus valmentaa välillisesti kansalaisaktiivisuuteen. Koulutuksessa opiskelijat oppivat itseenäiseen ja kriittiseen ajatteluun, mikä puolestaan valmentaa aktiiviseen kansalaisuuteen tai antaa ainakin paremmat mahdollisuudet siihen.

”No mä näkisin sen tai ainakin olen itse kokenut sen, että nykyisessä koulutuksessa kehoitetaan opiskelijoita ajattelemaan itsenäisesti, kriittisesti, miettimään asioita omassa päässä, ettei oteta mitään selkeästi yksinkertaistettuna ja ylhäältä saneltuna, mikä on minusta tosi hyvä juttu ja olen ihan itsestänikin huomannut, että tän koulutuksen aikana on ruvennut miettimään asioita useammalta kantilta, ettei mikään ole niin mustavalkoista. Tietysti siinä on se, että johtuuko se koulutuksesta vai johtuuko se siitä, että on tullut ikää lisää ja on kasvanut ihmisenä, sitä en osaa sanoa, mutta se on kuitenkin tapahtunut tän koulutuksen aikana, itsestäni voin sanoa, että selkeästikin. Ja sitä ainakin, en tiedä taas, että johtuuko se koulutuksesta vai omasta kasvusta, mutta sitä että pitää uskaltaa ottaa kantaa asioihin ja olennaisena siihen kuuluu äänestäminen ja jos kysytään mielipidettä, niin osaa antaa sen mielipiteensä.” (KAK 16)

Myönteinen asenne

Opettajankouluttajilta odotetaan myönteistä ja rohkaisevaa asennetta sellaisia opiskelijoita kohtaan, jotka kokevat tärkeäksi kansalaisvaikuttamisen.

”No ainakin tämmöinen myönteinen asenne, sitä en tiedä, miten sitä vois tuoda enemmän koulutukseen, mutta ainakin se, että jos joku on aktiivinen, niin siihen myönteinen asenne, että sitä ainakin rohkaistais, et siitä ei ainakaan rangaistais, että en mä sitä sitten tiedä, että onko se mikään koulutuksen asia tuoda esille sitä yhdistystoimintaa, että lähinnä juuri se asenne.” (KAK 7)

Opiskelu ei jätä tilaa muulle aktiivisuudelle

Luokanopettajakoulutus on monelle eräänlainen putki, josta on tarve päästä ulos mahdollisimman ripeässä tahdissa. Tällainen opiskelijaelämä ei jätä tilaa muille aktiviteeteille. Nopea valmistuminen on pääasia ja siihen luokanopettajakoulutus tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet varsin kurssimuotoisten ja valmiiksi ajoitettujen opintojensa vuoksi.

”Joskus aina tuntuu siltä, että olis ihan hyvä, jos muistutettais siitä, että joskus aina pitäis tehdä jotakin muutakin kuin opiskella. Kun on monta opettajaa ja kaikki vetää omaa kurssiansa, niin välillä on tosi kiire ja varsinkin kahtena ekana vuonna niin on semmosia jaksoja, että sais kaikki illat menee kotona istumalla tehtävien parissa, että niitä kasaantuu sillain niin paljon. Että itte on kyllä ihan hyvin jaksanut, kun on niinkun naimisissa ja silleen on muutakin, mutta jollekin voi olla tosi raskas, että en tiedä keskeyttääkö täällä kukaan opintojaan tai muuta. Et jos yksinään jää siihen eikä mitään muuta sitten tee niin on varmaan raskasta.” (KAK 1)

Ainejärjestöjen merkitys

Luokanopettajaopinnot eivät siis aktivoi opiskelijoita kansalaisvaikuttamiseen. Yhteiskunnallisia sisältöjä kaivataan lisää opintoihin. Suurempi merkitys kansalaisvaikuttamiseen aktivoinnissa nähdäänkin ainejärjestöillä. Myös kodin ja perheen sekä ystävien merkitys on suuri. Ajan henkeä pidetään myös varsin passivoivana, vaikka juuri siihen opettajien pitäisikin reagoida ja olla valppaana vaalimassa omia arvojaan ja lapsen kasvua.

”Kyllä täällä vois ajatella, että ne sellaiset patistukset tulee enemmän ainejärjestön kautta, että kun on oltu näissä erilaisissa SOOLin tempauksissa mukana. Ei mulle tule nyt mieleen mitään varsinaista kurssia, missä ois patistettu ajattelemaan näitä asioita.” (KAK 64)

”Mutta kyllähän sitten opiskelijat aktivoi toisiaan ja juuri ainejärjestöjen kautta, tavallaan mainostetaan sitä toimintaa kyllä, mutta ei niinkun sillain sitten laitoksen puolelta.” (KAK 2)

Kodin ja ystävien merkitys

Jotkut opiskelijat katsoivat, että suuri merkitys omaan suhtautumisen ja aktiivisuuteen juontuu kodin ilmapiiristä ja siitä, millainen ystäväpiiri on.

”Kyllä mä luulen, että aika paljonkin oma perhetausta vaikuttaa siihen, että mihin yleensäkin lähtee, että kyllähän se kansalaisvaikuttaminen on sitä, että ne jotka kouluttautuu enemmän niin haluaa myös vaikuttaa enemmän, että useimmiten sellaiset ihmiset jättää äänestämättä, joille se politiikka ei ole niin läsnä siinä arjessa. Kyllä mä sanosin, että se perhetausta on siinä, että jos vanhemmat on joskus sanoneet, että äänestäminen on kansalaisvelvollisuus, niin sen kokee myös sitten kansalaisvelvollisuutena. Ja jos vanhemmat on hällä väliä -tyyliin, niin sekin siirtyy sitten lapsiin. Mutta sitten taas se, että onko kouluttautuneet vanhemmat vai ei, niin se ei välttämät-

tä siihen liity. Omat vanhemmat ei ole mitenkään suuresti koulutautuneet, mutta mä olen ollut kuitenkin itse aktiivinen ja he ovat olleet aktiivisia kansalaisvaikuttamisen alueella, mutta silloin kun he ovat eläneet kouluttautuminen ei ole ollut niin tärkeätä kuin nyt. No ehkä ei ystävät silleen tohon kansalaisvaikuttamiseen vaikuta, jos ei nyt ajatella jotain järjestötoimintaa, että siellähän ystävät on tärkeet ja niitä tulee sieltä järjestötoiminnan kautta. Siinä järjestötoiminnassa missä olen, niin siellä kaikki ovat poliittisesti sitoutumattomia, että mä en ole politiikasta silleen kiinnostunut, vaikka olen velvollisuudentuntoinen kansalainen.” (KAK 23)

”Se varmaan vaikuttaa, luulisin että se juuri eniten vaikuttaa, että mitä on aikaisemminkin tehnyt ja millaisissa piireissä on liikkunut.” (KAK 2)

Ajan henki

Luokanopettajakoulutus toteuttaa omalla tavallaan ajan henkeä, jossa päämääränä on tehokkuus ja yksilölliset arvot. Monet opiskelijat näkevät opiskelijaelämän yksinomaan nopean valmistumisen reittinä. Koulutus, joka valmistaa nopeasti ja suoraan ammattiin, on myös omiaan muovaamaan opintoihin sellaisen asenteen, jossa kaikki muu ylimääräinen karsitaan pois. Varma työpaikka motivoi nopeaan opiskeluun.

Se, ettei usko omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa, kertoo myös jotain ajan hengestä. Opettajankoulutuksessa pitäisi kuitenkin pyrkiä kitkemään pois sellaiset asenteet, jotka vähentävät tulevien opettajien valmiuksia tarttua tilaisuuksiin ja valmiuksia vaikuttaa.

”Kuvittelisin niin, että nyt on vähän semmonen aika, ettei nähdä kovin suurena niitä mahdollisuuksia vaikuttaa tai sitten niin, ettei vaan ole niin kovin suurena niitä voimavaroja itellä, on sitä kiirettä ja muuta niin, että selviää näistä omista pakollisistakin. Tämä on tämä luokanopettajakoulutus vähän semmonen, kun tämä on sellanen tiivis paketti, niin tavallaan moni, joka tulee tänne niin on tavallaan

jo se ennako-odotuskin, että nyt opiskellaan vaan ja sitten mennään töihin, että ehkä muualla yliopistossa on vähän erilaista, että on päästy sisälle ja sitten kattellaan, että mitäs täällä vois opiskella ja ei ole niin selkeätä, että täällä monella on ne tavoitteet niin selkeet, että neljässä vuodessa ulos, ja monilla nopeempikin, että ei sitten keskitytä siihen muuhun toimintaan.” (KAK 2)

1.3. Kansalaisvaikuttamisen merkitys opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa

Luokanopettajaksi opiskelevat ovat suhteellisen aktiivisia vaikuttajia. Osa opiskelijoista toimii opintojensa kestäessä jossain ainejärjestön järjestämässä koulutuksen yhteydessä toimivassa kerhossa. Hämeenlinnan luokanopettajaopiskelijoilla on mahdollisuus osallistua neljään eri kerhoon sekä ainejärjestö OKAn toimintaan. Ainejärjestöön kuuluu 250 jäsentä, joista 201 jäsentä kuuluu myös Suomen Opettajiksi Opiskelevien Liittoon, SOOLiin. OKAn kautta pyritään vaikuttamaan opiskelukulttuurin hyvinvointiin. Osan toimintaa muodostaa erilaiset opiskelijajuhlat ja -matkat. OKAn aktiivit toimivat luottamustehtävissä, osallistuvat oman yksikkönsä työryhmiin ja hallinnollisiin edustustehtäviin kuten tiedekuntaneuvoston ja laitosneuvoston toimintaan, osa myös kansalliseen ja kansainväliseen opiskelijajärjestötoimintaan.

Ainejärjestö OKAn hallituksella on noin kerran kuukaudessa kokous, jossa käsitellään mm. yksikön opiskelijoiden edunvalvontaan, kerhotoimintaan ja Tampereen yliopiston opiskelijatoimintaan liittyviä asioita. Ainejärjestön hallituksessa on jaettu jäsenille erilaisia tehtäviä ja vastuualueita, esimerkiksi sosiaalipoliittiset, koulutuspoliittiset ja kansainväliset vastuualueet. Ainejärjestön hallituksen jäsenet osallistuvat erilaisiin koulutustilaisuuksiin, jotka koskevat ainejärjestötoimintaa. Ainejärjestö järjestää myös kerhotoimintaa, jota on kehitetty yhdessä Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelijayhdistyksen kanssa. Ainejärjestön tehtävänä on myös edustaa sekä Hämeenlinnan yksikköä että koko opettajankoulutuslaitosta ulospäin. Tämä merkit-

see käytännössä erilaisiin tempauksiin, mielenilmauksiin ja tilaisuuksiin osallistumista ympäri maata.

Opiskelija-aktiivisuus

Opiskelijat arvioivat itsensä suhteellisen aktiivisiksi vaikuttajiksi. Suosittu kerho Hämeenlinnassa on Cristika eli kristillinen kerho:

”Meillä on täällä neljä noita kerhoja eli kun ainejärjestö on OKA niin sitten OKAn alaisuudessa tavallaan, niin mä olen tossa Cristikassa eli kristillinen kerho, niin siinä olen ollut mukana alusta asti, en juuri sitten muussa täällä, että ei oikein aika riitä kaikkeen. Ja sitten mä olen lisäksi täällä Hämeenlinnassa Kansanlähetyksellä, mieheni kanssa pidetään opiskelijailtoja. Kyllä se sitten kaksi iltaa viikossa riittääkin tätä aktiivisuutta.” (KAK 1)

Aktiivinen toiminta suuntautuu kuitenkin useimpien kohdalla muualle kuin esimerkiksi ainejärjestön toimintaan tai sen tarjoamien kerhojen toimintaan. Aktiivisiksi vaikuttajiksi itsensä katsovat opiskelijat mainitsivat mm. seuraavat vaikuttamiskanavat: partiotoiminta, eläinsuojeluyhdistys, taito- ja taideaineisiin liittyvät harrastustoiminnat, nuorisoseurat ja urheiluseurat.

Poikkeuksen haastatelluista muodosti yksi opiskelija, joka on asettanut etujärjestötoiminnan opintojensa edelle:

”Oletko mielestäsi järjestöaktiivi vai passiivi?”

Kyllä mä koen olevani hyvin aktiivi, et kyllä tällä hetkellä aikaa menee paljon enemmän etujärjestöissä kuin mitä aikaa menee opintoihin yleensä. Olen priorisoinut sen tällä hetkellä näin elämässäni.

Mikäs tämä on tämä opiskelijajärjestö?

Suomen opettajiksi opiskelevien järjestö. Olen siellä hallituksessa jäsenenä tällä hetkellä ja vaalit on tulossa ja aion pyrkiä puheenjohtajaksi, että saa nähdä miten käy.

Toimitko muissa tämmöisissä järjestöissä?

No meidän omassa ainejärjestössä tietty, että siinä olen hallituksessa, mutta olen ollut myös puheenjohtajana. Sitten olen tiedekuntaneuvostossa opiskelijaedustajana tällä hetkellä ja sitten olen Akavan Hämeen alueen toimikunnassa opiskelijaedustajana myöskin ja sitten olen Akavan opiskelijaneuvottelukunnassa OAJ:n edustajana siellä, että nää tulee kaikki Akavan jutut Suomen opettajiksi opiskelevien kautta, sitä kautta valittu sinne.

Ehdit kuitenkin opiskella siinä välissä?

Jonkin verran kyllä, että olen pikkasen karsinut opiskeluja, että teen tällä hetkellä vaan yhtä sivuainetta, vaikka yleensä muut tekee kahta taikka kolmeakin, että mä olen ihan tietoisesti priorisoinut tätä järjestötoimintaa ja jättänyt opiskeluja vähän vähemmälle.

Onko tämä vaikuttanut opintojesi etenemiseen muuten kuin sivuaineitten osalta?

No ei, että täällä on niin ohjattua opiskelua, että vaikee siitä on keltasta pudota, että en mä ole kokenu, että se on mikään este ja hirveen hyvät asenteet on ollu kouluttajilla, ettei kellään ole ollut sellasta asennetta, että jos on joutunut joskus poissa olemaan, että sitten ens vuonna uudestaan, että tosi hyvät asenteet on, että annetaan korvaavia tehtäviä ja tälleen.” (KAK 6)

Muilla opinnot olivat etusijalla ja kansalaisaktiivisuus ilmeni lähinnä harrastustoimintana edellä mainituissa yhteisöissä:

”Kyllä varmaan aika sinne aktiiviseen päähän, että mä olen yhdistystoiminnassa ollut nuorisoseurassa kotikylällä ollut monta vuotta ja

olen edelleen, että semmoinen harrastus joka on, että joka päivä jokin siltä alalta. Sitten meillä on teatteritoimintaa. Se on sellasta, jota nyt joku vois tehdä työkseenkin, mut mulle se on harrastustoimintaa, että markkinointia ja kaikkee tällästä ja kerho- ja kurssitoiminnan suunnittelua.” (KAK 63)

”Yleisesti voin sanoa, että olen keskitasossa tai keskitasoa hieman korkeammalla, mutta tällä hetkellä olen tosi alhaisella tasolla, että opiskelu vie kaiken ajan järjestötoiminnalta.” (KAK 22)

”Mä en ole hirveen aktiivinen missään tämmösessä järjestötoiminnassa tai muussa. Olen urheiluseurassa kyllä ollut tai seuroissa ollut useissa mukana ja toinen puoli mistä puhuttiin kansalaisvaikuttaminen, äänestäminen ja muu, niin sitä mä pidän kyllä tärkeänä, että eli aktiivisuus-passiivisuusjanalla sijoittuisin sinne neljännesosaan passiiviseen päähän, että melko passiivinen, jos siihen sisällytetään kaikki järjestötoiminta.” (KAK 15)

Kansalaisvaikuttamisen merkitys opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa koettiin monella tavoin. Monet olisivat halunneet jakaa aikaansa enemmän erilaiseen järjestötoimintaan ja olisivat halunneet olla aktiivisempia. Suurin este oli kuitenkin ajan puute ja kiireinen opiskelurytmi. Seuraavassa opiskelijoiden näkemyksiä kansalaisvaikuttamisen merkityksestä opintoihin ja tulevaan ammattiin valmistautumiseen.

Vertaistuki

”On siinä sillä mielessä merkitystä, että kun on koulun kerhossa, niin siinä on semmoinen vertaistuki, se että näkee opiskelukavereita illalla ja se on sitten tietysti erilaista se yhdessäolo ja keskustelu ja semmoinen, niin kyllä se on tukenut varsinkin just sillain ekoina vuosina se oli tosi tärkeä, että tutustu paremmin ihmisiin siellä.” (KAK 1)

Kaksioppiinen juttu

”Sanoisin, että se on vähän kaksioppiinen juttu, koska jos on nuori, niin se on tosi myönteinen asia, koska sieltä saa paljon kontakteja tulevaan työelämään jne. Ja järjestötoiminta aktivoi ajattelemaan eri tavalla asioista, että sillä tavalla se on tosi myönteinen asia, mutta niinkun omassa tilanteessa, niin tällä hetkellä mun järjestötoiminta on sitä, että mä saan siitä itselleni jotain, mutta mä en jaksa antaa hirveesti, koska opiskelu on nyt se tärkein rooli tällä hetkellä, et mä olen aikaisemmin ollut paljon aktiivisempi, mutta nyt tää vuosi on ollut semmonen, että mä olen ollut vähän tekemisissä, et ainoastaan niinku yhdessä kerran viikossa tapahtuvassa toiminnassa mukana ja sitten silleen satunnaisesti muissa. Ja mä luulen, että mitä olen puhunut muittenkin vanhempienkin opiskelijoiden kanssa, niin meillä on kaikilla se sama, ettei ehdi oikeesti hirveesti muuta, koska haluaa, että ne opinnot tulee silleen aika rivakassa tahdissa. Että silloin kun mä olin sitä ensimmäistä tutkintoa tekemässä, niin mähän olin todella paljon järjestötoiminnassa mukana, koska silloin mulla ei ollut niin kiirettä ja se oli mukavaa se toiminta ja mä koin sen tärkeeksi.” (KAK 22)

Avartavaa toimintaa

”Opettajaksi opiskelu on, että vois ajatella, että esimerkiksi se järjestötoiminta, jossa olen ollut mukana eli partiotoiminnassa, niin se on ollut erittäin avartavaa opettajakoulutukseen nähden, koska siellä tehdään paljon lasten kanssa töitä, erityisvaatimuksia on paljon, koska se on niin erilaista se koko homma ja sitten taas toisaalta olen ollut vapaaehtoistyössä eläinten parissa ja mä olen nähnyt siellä sitä toista puolta ihmiselämässä tietyllä tavalla niitten eläinten kautta, et miten ne eläimet on päätyne sinne eläinsuojeluyhdistykselle ja sieltä avartanu sitä kokemusta.” (KAK 22)

Valmiuksia opettajan työhön

”Ja sitten sellainen toiminta, missä olen nytkin, olen kuvataiteis-
sa kerran viikossa, niin se sitten taas antaa mulle opettajan työhön
valmiuksia kuviksen opettamiseen, mutta kyllä mä otan siitä enem-
mänkin sitä iloa itselleni, mutta tietyllä tavalla tulee siinä sitä val-
miuttakin sitten. Että kyllä mä sanoisin, että kaikenlainen aktiviteetti
lisää (valmiuksia), kun opettajan ala on kuitenkin hyvin laaja ja eri-
tyisesti se laajuus siinä, että täällä koulutuksessa panostetaan kuiten-
kin enemmän siihen tiedolliseen puoleen ja siihen tieteelliseen näke-
mykseen, niin tällä järjestötoiminnalla saa sitä laajaa sosiaalista nä-
kemystä yhteiskuntaan.” (KAK 23)

Yhteisöllisyyden kokemus

”Mulle on ainakin tullut tosi vahva yhteisöllisyyden kokemus sii-
tä että, kun kaikille tää nuorisoseuratoiminta on harrastustoimin-
taa, niin sä saat paljon kontakteja ja itse asiassa tosi hyviä ystäviä-
kin ja just se, että aina kun tehdään jotain yhdessä, niin se on sem-
monen positiivinen juttu, että vaikka nyt ei pyritä suoranaisesti mi-
hinkään vaikuttamaan, et sellasta ei voi ajatella, että tulee sellanen
niin kun onnistumisen kokemus, niinkuin tulis ehkä jossain muus-
sa projektissa, missä ois mukana, mutta ehkä se on se yhteisöllisyys.”
(KAK 63)

Aika loppuu kesken

”Aika loppuu kesken elämästä, et sehän se on, et kyllä semmonen
innostus ja semmonen riittää kyllä aika pitkälle, et kyllä ne kielteiset
puolet tulee sillon, kun tuntuu, että jää se varsinainen työ, joka mul-
la on nyt ollu tää opiskelu, niin et sit kun se jää kakkoseks, niin eikö-
hän se ole se kielteinen puoli.

Onko tällä toiminnalla merkitystä opiskeluun?

Kyllä tuntuu, että se aika paljon kasvattaa, että kun on monessa mukana ja kun siihen aktiivisuuteen on lähtenyt, niin sit koko ajan tulee enemmän, mihin pyydetään mukaan. Et kyllähän se sellasta oma-toimisuutta lisää ja toisaalta myös kykyä sanoa ei, et en hoida tätä hommaa tai en tee tätä. Mut et kyllähän se opiskelulle paljon antaa, mutta se aika on ainoa kielteinen, mikä nyt elämässä muutenkin usein tuntuu, että loppuu kesken.” (KAK 63, 64)

On itse kärryillä asioista

”No ainakin nyt kun meillä on ollut tällainen koulutuspolitiikan jaksos, niin ainakin on itse kärryillä niistä asioista ja joutuu seuraamaan niitä asioita, sitä koulutuspoliittista keskustelua, mitä käydään, järjestötoiminnan vuoksi. Tuntuu, että tietää niitä yhteyksiä, että ainakin semmonen hyöty tästä on.” (KAK 6)

Kasvattavaa ja yleissivistävää toimintaa

”Jos ajatellaan kansalaisvaikuttamista, järjestötoimintaa, niin vaikka en itse ole ollut niissä juurikaan mukana, niin näkisin, että se on sellasta kasvattavaa, yleissivistävää toimintaa, oppii siitä, että kuinka asioita hoidetaan yhteiskunnassa, kuinka eri järjestöt toimii, kuinka yhteisiä päätöksiä tehdään. Tällä tavalla mä näkisin, että se on hyödyllistä. Ja tottakai jos miettii ihan konkreettisesti, niin kyllähän kaikesta järjestötoiminnasta on hyötyä kaikkien ansioluetteloiden ja kaikkien muiden lisänä. Mä näkisin sen, että mikä itselläkin on ollut syy siinä (osallistumattomuudessa), että se vie paljon aikaa muulta, esimerkiksi harrastuksilta, mulla tietysti urheilulta ja jos miettii opiskelua, niin se voi siltäkin viedä aikaa. Siinä on tietysti nämä kaksi puolta.” (KAK 16)

2. Aineenopettajiksi opiskelevat

2.1. Aineenopettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana

Myös aineenopettajiksi opiskelevat näkevät opettajan yhteiskunnallisena vaikuttajana. Opettaja on sitä omalla esimerkillään, välittää arvoja ja asenteita. Opettajan kasvattaja rooli on myös yhteiskunnallisen vaikuttajan rooli. Opettaja voi myös tietoisesti aktivoida oppilaitaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, esimerkiksi äänestämiseen. Toisaalta opettaja voi ohjata oppilaitaan harrastustoimintaan.

”Opettajahan on yhteiskunnallinen vaikuttaja, siis että opettajan edestähän menee laumoittain lapsia, niin kaikki mitä se opettaja niille sanoo tai tekee, miten se opettaja käyttäytyy, niin kyllähän se vaikuttaa, ei välttämättä ihan jokaiseen lapseen, mutta kyllähän se opettaja vaikuttaa.” (KAK 32)

”Tottakai se oman alan hallinta on perusedellytys, mutta ei sitä yhteiskuntaa, ei se jää sen luokkahuoneen ulkopuolelle, kun sen oven laittaa kiinni, ei siitä voi eristäytyä mitenkään yhteiskunnasta tai vaikuttamisesta, että kyllä ne molemmat täytyy jotenkin tuoda siinä opetuksessa esiin.” (KAK 58)

Opettaja välittää arvoja ja asenteita

”Niin, yhteiskunnallinen vaikuttaja, että tuskinpa opettajan rooli on siinä kauheen iso, että ketä lapset tulevaisuudessa äänestää tai ketä äänestää. Mutta ainakin siinä opettajalla on suuri rooli, et mitä lapset oppii ihmisyydestä, toisten kunnioittamisesta ja semmosesta yhdessä olemisesta ja yhteiskuntahan on yhdessä olemista. Ja kyllähän politiikkakin perimmiltään on sitä, että hoidetaan yhteisiä asioita, mutta siitä on tullut niin kauheen teoreettista ja korkeelentois-

ta ainakin mun korvaan, mutta opettaja välittää kyllä paljon arvoja ja asenteita, opettaja voi välittää ja useat tekeekin niin joko tietoisesti tai tiedostamatta. Ja opettajat synnyttää lapsissa asenteita auktoriteetteja kohtaan. Jos opettaja on hirveen kakkamainen ja jos lapsi pitkään altistuu tollaselle opettajalle, niin silloin tulee varmaan paljon aggressioita valtaa kohtaan, auktoriteettia kohtaan, että se yrittää vaan kampata mua, et sit jos opettaja on sen auktoriteetin arvoinen, niin sillon lapsessakin kehittyy sellainen asenne, että auktoriteetti on ihan OK, koska se on järkevä, et asioita tehdään siksi, että on tarve eikä siksi, että opettajasta tuntuu nyt siltä ja siitä on kiva kiusata.” (KAK 32)

Vaikka opettajan katsotaan vaikuttavan ehkä syvästikin lapsen ja nuoren ihmisyyden kehittymiseen ja arvovalintoihin ja vaikka opettajan katsottiinkin tässä mielessä edustavan niin sanottua perinteistä opettajan rooli, kansankynttilää, niin toisaalta katsottiin myös, että opettajan rooli on muuttunut; valistajan ja sivistyksen siirtäjästä on tullut ohjaaja. Kuitenkin tässäkin roolissa tärkeäksi nähtiin inhimillisten arvojen vaaliminen koulun arjessa. Etenkin tänä päivänä, jolloin kovat arvot ja raha määrittävät ihmisyyttä.

”Aikaisemmin opettajat oli semmoisia kansankynttilöitä, jotka edisti kaikenlaista sivistystä jne. musta tuntuu, etteivät opettajat ole enää semmosia kansankynttilöitä, vaan enemmänkin tämmönen yksilöllisyys on tullut ajankohtaiseksi elikkä opettajat on yksilöitä ja opettajat auttaa oppilaita olemaan yksilöitä, et se toiminen siinä yhteiskunnassa ja se aktiivisuus, se on jo sitten sen yksilön valinta ja siihen johtaa sen yksilön ominaisuudet eikä se, että niin, et ei mitään semmosta ylhäältä säädettyä. Nykyään on niin paljon opettajia, koulutus on niin laajalle levinnyttä, että ei mitään kansankynttilöitä, koska nykyään kukaan ei pysty edes hallitsemaan mitään tietoa, et se on vähän semmosta ohjaajana olemista ja siinä mielessä opettajat ei ole enää mitään valistuksen viejiä, kun kaikki ovat jo niin valistuneita. Kaikki kattoo kympin uutiset ja tietää, mitä tapahtuu. Tuntuu, että opettajan rooli olis enemmänkin se, että vois vaalia inhimillisiä arvoja, koska yrity maailmassa ja politiikassa raha määrää niin paljon,

että tosi kovat arvot on tulossa muotiin ja esille, niin opettajat vois juuri niitä pehmeämpiä arvoja nimenomaan korostaa.” (KAK 33)

Opettaja järjestää toimintaa ja kehittää yhteisöä

Myös aineenopettajiksi opiskelevat katsoivat merkittäväksi opettajan toiminnan pienellä paikkakunnalla. Opettajan rooli pienessä kyläyhteisössä on aktiivinen ja keskeinen koko yhteisön kehittämisen kannalta.

”Kyllä mun mielestä, siis tulisi olla ja kyllä opettaja onkin yhteiskunnallinen vaikuttaja, vaikka ei olisi missään järjestöissäkään. Kyllä varmasti etenkin pienemmällä paikkakunnalla opettajan merkitys koulun kehittämisessä ja sitten tämmösessä, mitä nyt lapsille järjestetään tai nuorille järjestetään toimintaa, niin kyllä mä olen sitä mieltä, että opettajalla on suuri vaikutus ja sitten muutenkin, kehittää yhteisöä eteenpäin, vähän valistaa niitä. Kyllä se olis minusta hienoa, jos kaikilla opettajilla olis vähän aikaa uhrata semmoselle, että... kyllähän se syö sitten opettajan resursseja, että ne on rajalliset, jos on suuret opetusryhmät ja muuta, että onhan sitä vapaa-aikaakin ihmisellä oltava.” (KAK 44)

Opettajan tulisi kertoa oppilailleen yhteiskunnallisen vaikuttamisen merkityksestä

Aineenopettajiksi opiskelevat katsoivat, että opettajan tehtävä on kertoa oppilailleen yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja kansalaisaktiivisuuden merkityksestä. Äänestämisen tärkeyttä tulee koulussa korostaa, samoin opettajan tulisi selvittää oppilailleen, miten he voivat vaikuttaa yhteiskunnassa ja omassa elämässään asioihin, joihin he kokevat tarvetta vaikuttaa.

Aktiivinen opettaja voi kertoa oppilailleen vaikuttamismahdollisuuksista

Jos opettaja on itse yhteiskunnallisesti tai muuten aktiivinen, hänen on helppo välittää viestiä myös oppilailleen. Sen sijaan kenenkään opettajan velvollisuudeksi ei voida katsoa sitä, että hän patistaa nuoria vaikuttamaan.

”Ensinnäkin opettajan pitää olla itse jonkin verran kiinnostunut asiasta, koska jos hän vaan lukee jonkun muun kirjoittamasta paperista, että no joo teidän pitää nyt kuulla tämäkin, kuunnelkaa nyt, niin se on tyhmää. Ne opettajat, jotka ovat kiinnostuneita, niin ne voivat esittelynomaisesti kertoa, että voi vaikuttaa ja asioille voi tehdä jotakin, et sitten kun olette isoja, olkaa hyvä, on erilaisia kanavia, mutta ei sitä voi mitenkään niin sanoa, että teidän pitää. Mutta jos opettaja tekee niin, että sanoo, että mä en ole itse vähääkään kiinnostunut, mutta mä nyt kerron, niin se on huono juttu. Et jos opettajille laitetaan sellainen velvollisuus, että sun pitää kertoa kansalaisvaikuttamisesta, niin sitten se tekee ehkä enemmän hallaa, kun oppilaat näkee, että opettajakin on ihan, et ei, tää on ihan kamalaa, niin sit oppilaatkin suhtautuu sit sillain, et no joo, sellasta hällä väliä tietoo.” (KAK 32)

”No kyllä mun mielestä opettaja voi kertoa vaikuttamismahdollisuuksista. Etenkin joku historian ja yhteiskuntaopin opettajan. Kylähän kielten opettajillakin on mahdollisuus, jos nyt ei patistaa niin ainakin suositella tämmöistä mahdollisuutta ja kertoo mihin voi pysyä, mitä mahdollisuuksia on. Kyllä mun mielestä opettaja saa semmosta tehdä ja pitääkin tietysti.” (KAK 58)

Opettaja rohkaisee äänestämään

Vaikka aineenopettajan velvollisuudeksi ei katsottu vaikuttamisen merkityksen korostaminen, niin kuitenkin tärkeänä pidettiin sitä, että opettaja rohkaisisi nuoria äänestämään.

”Kyllä joo (opettajan on hyvä puhua oppilailleen) varsinkin jos enää ei edes äänestetä, vaikee sanoa, että tarviiko puolueessa olla aktiivisena, mutta kyllä se olis hyvä, että joku tämmönen, jolla on auktoriteettia, niin sanois, että se on ihan hyvä ja että mitä siitä seurais, jos kukaan ei olisi kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista.” (KAK 44)

Propagointia tulee välttää

Opettaja voi itse olla yhteiskunnallisesti aktiivinen, jopa puoluepoliittisesti aktiivinen, mutta opiskelijat katsoivat, ettei aineenopettajalla, eikä opettajilla ylipäätään, ole oikeutta siirtää omia puoluepoliittisia tai muita sitoumuksellisia mielipiteitään oppilaille.

”Tää kansankynttilämaine ehkä henkilöityy enemmän kansakoulunopettajiin, luokanopettajiin nykyisin. Näillä aineenopettajilla ei ole sellaista veren perintöäkään siinä, siis entisillä oppikoulun opettajilla, mutta kyllä mun mielestä opettaja voi olla yhteiskunnallinen vaikuttaja. Siinä on vaan varottava sitä, ettei lipsu jonkun propagandan puolelle luokassa tai toiminnassa muuten, että siis vaikuttaa voi ja pitääkin, ja oppilaalle voi esitellä erilaisia vaihtoehtoja, mutta nimenomaan se, ettei anna mitään yksipuoleista kuvaa, vaikka kuinka kokisi sen omakseen ja tärkeäksi.” (KAK 58)

2.2. Aineenopettajakoulutus kansalaisaktiivisuuteen kasvattajana

Aineenopettajakoulutuksessa kansalaisaktiivisuudella ja sen merkityksen korostamisella ei ole sijaa. Haastateltavat eivät katsoneet saaneensa juuri mitään eväitä kansalaisvaikuttamiseen. Jokin yksittäinen kurssi sivusi näitä teemoja:

”No oli meillä se kasvatuksen filosofiset, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset perusteet, jossa asiaa sivuttiin, mutta se oli lähinnä semmonen historiallinen tarkastelunäkökulma, ettei siinä suoraan sanottu, että mitä vaikuttamismahdollisuuksia opettajalla on.” (KAK 57)

Ainejärjestöt ja OAJ informaattoreina

”Siis kyllähän nää OAJ:n ihmiset tulee hyvin aikaisessa vaiheessa probakoimaan, mikä on ollut oikeesti hieman häiritsevää, mutta muuten ei sitten puhuta tämmöisestä yhteiskunnallisesta vaikutamisesta mitään, että enemmän on sitä, että ajetaan meidän omia etuja, että meidät yritetään heti ensimmäisessä tiedotustilaisuudessa liittymään SOOLin jäseniksi ja muuta tällasta, että kyllä se tulee sieltä. Et meille annetaan ainakin mahdollisuus kuulla siitä ja kyllä se tulee sitten muutenkin, että aina on jossain luennolla SOOLin edustaja, että niille annetaan mahdollisuus tuoda äänensä kuuluville, joilla on sanottavaa.” (KAK 43)

Kansalaisaktiivisuus itsestä ja taustasta kiinni

Vaikka haastateltavat totesivatkin, ettei opettajankoulutus anna eväitä kansalaisvaikuttamiseen, he myös antoivat ymmärtää, ettei se edes ole opettajankoulutuksen varsinainen tehtävä. Merkittävänä evästäjinä opiskelijat pitivät tässä suhteessa omaa perhe- taustaansa ja sitä, miten kiinnostunut itse on yhteiskunnallisista ja muista vaikuttamiskeinoista.

”Kyllä mä luulen, että se on enemmän ihmisestä itsestä kiinni, että toki meille kerrotaan tai jos haluaa kuulla niin kuulee, että on olemassa vaikuttamisen mahdollisuuksia. Mutta jos itseä ei kiinnosta, niin en usko, että kenellekään tulee syyllinen ole, jos en tähän mene, vaikka on sanottu, että tää ois hyvä tehdä, et kyllä se on ihmisestä itsestä kiinni. Varmaan just kotitaustoista, no ei välttämättä kotitaustoista, vaan siitä onko ihminen itse kiinnostunut.” (KAK 43)

”Musta tuntuu, että se (perhetausta) on hirveen suuri, koska itse huomaa, miten paljon käyttäytyy tiettyjen mallien mukaan, tai min-

kä tietää, jos mä tiedän jotakin, niin sitten mä voin toimia siinä ja tottakai olisi helppoa ottaa selvää asioista, mutta kun elämä on rajallista sillain, että on vaan 24 tuntia vuorokaudessa jne. ja hirveen vieraista asioista ei tule otettua selvää, ellei ne tule itse sun luokse eli se tieto, jonka koti tarjoaa, että miten mä voin toimia, mitä mä voin tehdä, mitä on mahdollista tehdä, mikä on kivaa, mikä on tyhmää, niin musta tuntuu, että sillä on tosi suuri merkitys. Jos mun äiti olis esimerkiksi ollut aktiivinen jossain järjestössä ja jos se järjestö ois saavuttanut ajamansa asian, niin mä uskoisin siihen, että hei, toihan on mahdollista, että pitää vaan tarttua toimeen ja asiat menee läpi. Paitsi ettei mun vanhemmat ole koskaan mitään, paitsi keittiön pöydän ääressä kironneet jotain hallitusta, mutta ei ne ole tehneet mitään sen eteen, niin en mäkään tee mitään, koska mulla ei ole sellasta käytännön esimerkkiä siitä, että se auttais mitään.” (KAK 32)

Ammattiaktiivisuus liian tulenarka aihe

Yhdeksi syyksi opettajankoulutuksen vaikenemiseen kansalaisvaikuttamisesta katsottiin se, ettei ammattiaktiivisuudesta sovi koulutuksen kestäessä puhua.

”Ainakin ammattiin liittyen vois, että sitä ei ole ainakaan liikaa, että miten vois opettajana vaikuttaa sen koulun asioihin ja sitten ylipäänsä oman ammattikunnan asioihin, että onko se semmoinen ammattiaktiivisuus sitten niin tulenarkaa, että sitä ei voi tänne (opettajankoulutukseen) tuoda, että mistä se sitten johtuu. Että esimerkiksi joku OAJ-infotilaisuus vois olla ihan vaikka erilläänkin opinnoista, että ei sen tarvi olla minkään luennon puitteissa, mutta laitos vois sen järjestää. Siis mun mielestä semmoista ei ole ollu, ei ainakaan vielä.” (KAK 57)

Kansalaisvaikuttaminen ei erityisen tärkeä aihealue opettajankoulutuksessa

Vaikka opettajankoulutuksen ei katsottu antavan eväitä kansalaisvaikuttamiseen, ei tätä puutetta pidetty lopultakaan kovin

suurena puutteena. Kuten edellä on todettu, oma tausta ja oma kiinnostus katsottiin ratkaisevaksi; kansalaisaktiivisuus koettiin ikään kuin jokaisen omaksi asiaksi, ei niinkään osaksi opettajaopintoja.

”Me ollaan aikuisia ihmisiä ja jokainen tekee mitä itse tahtoo, kaikilla on omat ajatukset ja vakaumukset, et jos joku mulle terottaa, että oikeesti nyt pitäisi äänestää, niin so what? Niin ehkä tietoa jakamalla sitä voidaan saavuttaa jollain tavalla, että herättää sellasta, mikä hän se on, awareness, siis sellasta, että on tietoinen asioista, mutta ei kai sitä mitenkään kehottaa voi, koska se on naurettavaa. Ainut on se, että tuo tietoisuuteen, tuo esille asioita, mutta kuka senkin sitten tekee, sen pitää olla itse kiinnostunut, joku laitoksen poliittinen vastaava, että tekee asiat mielenkiintoiseksi ja houkutteleviksi, et ihmiset jaksais katsoo, että mitä läpysköitä tollakin sitten on, et mistä ne kertoo.” (KAK 31)

Yläasteen oppilaita ei kiinnosta

Ehkä yksi selitys sille, miksi kansalaisvaikuttamista ei pidetty erityisen merkittävänä teemana aineenopettajaopinnoissa, juontuu siitä, ettei yläasteen oppilaat juuri perusta näistä asioista.

”Mulle esimerkiksi ei ole kauheen selvää käsitystä edes, että millä kaikilla tavoilla (voisi vaikuttaa) ja vaikka mä olen käynyt suomalaisen yläasteen ja lukion, mä muistan, että jossain yläasteen kasilla oli jotain yhteiskuntatieteen juttuja, mutta mua ei kiinnostanu silloin pätkän vertaa, eikä ketään muutakaan kiinnostanut mitkään puolueasiat. Ne vaan päntättiin kokeeseen ja sit ne unohtu heti, et musta tuntuu, että semmoset asiat pitäisi ottaa esiin joskus lukiossa tai vanhemmiten, silloin kun ihmiset on lähempänä sitä äänestysikää, niin silloin vois... ja jollain tavoin kyllä esitellä asioita, että ihmisille tulis selväksi, mitä ne vois tehdä ja et jotkuthan on hirveen kiinnostuneita muutenkin ja ottaa itse selvää, mutta ei mulla ainakaan ole ylimääräistä aikaa, et mä lähtisin surffaamaan johku internettiin, et mitä nää puolueet, äh, et mitä mieltä ne on ja jne, niin ei tule tehtyä sitä, et kyllä mun mielestä koulutuksessa voitais ainakin esitellä jos-

sain määrin asioita, ei tietenkään sillain, että nyt on kaikkien pakko äänestää. Ei just ei 14–15-vuotiaille, joita kiinnostaa vaan poika- ja tyttöystävät, vaan vähän vanhemmille.” (KAK 30)

Yliopiston ja koulutuksen ajankohtaiset asiat kiinnostavat

Aineenopettajakoulutuksesta siis puuttuu lähes tyystin yhteiskunnalliset ja koulutuspoliittiset opintokokonaisuudet. Poliitiikkaa ei puhuta. Silti opettajankouluttajia on puhuttanut ajankohtaiset yliopiston arkeen ja koulutukseen liittyvät koulutuspoliittiset linjaukset ja ratkaisut. Näistä teemoista on keskusteltu myös opiskelijoiden kanssa. Jotkut opiskelijat ovat olleet kiinnostuneita, useimmat eivät.

Tulospalkkaus ja tulostavastuu

”Ei kukaan täällä puhu politiikkaa, ehkä jos puhutaan, niin sitten opettajat haukkuu tota yliopiston johtajuttuu, kun nyt siirrytään tulospalkkaan ja pitää tuottaa ja pitää olla niin kauheen fiksu ja filmaattinen ja pätevä ja osoittaa se kaikin mahdollisin keinoin, et siitä opettajat on hirveen närkästyneitä täällä, et niitten pitää koko ajan näyttää, et minä olen niin kauheen hyvä, et uskokaa pois, et kyllähän se itsekin harmittaa, että mä en mitenkään puolla sitä, että pitää olla opetuksessa tommosta tulosjuttuu. Tottakai ehkä sillä vältetään sitä, että ihmiset vaan hengaille täällä eikä tee mitään, et jos on töissä niin voishan sitä luentojakin pitää eikä vaan höristä jotain, mutta sitten toisaalta se, että mennään tommoseen toisten käyttämiseen ja koko ajan pitää kilpailla ja tuottaa enemmän artikkeleita. Se on jotenkin kauheen tyhmää mun mielestä. Sitä on puhuttu aika paljon itse asiassa, nyt kun mä mietin.” (KAK 31)

Bisnesmaailman mallit eivät sovi sivistykseen ja koulutukseen

”Monet opettajat on sanoneet sitä ja luennoitsijat, että bisnesmaailman mallit ei sovi sivistykseen ja koulutukseen, just tällöinen kilpailu ja eteneminen siinä, oman meriitin kerääminen, et se ei sovi tänne, et se pilaa sen hengen ja semmosen rauhan ja semmosen tieteen hengen, et monet on olleet hirveen närkästyneitä, että kyllä siitä puhutaan eli mitä se aiheuttaa, niin se aiheuttaa esimerkiksi minussa semmosen negatiivisen asenteen kaikkia tällöisiä johtoajia kohtaan, et siellä ne vaan haalii rahaan kasaan eikä mistään välitä ja sitten jos miettii, mitä yritysmaailmassa tapahtuu, niin Värtsilät ja Nokiat ja Elisat ja muut niin pistää porukoita pihalle, että saisivat paremmat rahat itselleen ja vie työpaikkoja muualle, et justiin Värtsiläkin Turusta siirsi tehtaat Italiaan, sit sinne Turkuun jää vaan koulutusyksikkö ja yli 500 ihmistä joutuu työttömäksi, et sehän herättää semmosta aggressiota ainakin minussa, niinkun et miten joku voi olla noin tyhmä, mutta sitten että eiks ne katso yhtään mitään muuta kuin omaa kukkaroaan, mutta en mä ole vielä tarpeeksi aggressiivinen, että mä lähtisin jonnekin parrikaadeille tai lähtisin tekemään jotain sen eteen, varmasti jos se koskettais mun omaa elämäni, niin sit NYT KIRJE PÄÄMINISTERILLE!” (KAK 32)

2.3. Kansalaisvaikuttamisen merkitys opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa

Aineenopettajaksi opiskelevat kuvasivat itseään sekä erittäin aktiivisiksi, jokseenkin aktiivisiksi että passiivisiksi vaikuttajiksi. Aktiivinen vaikuttaminen tarkoitti heidän haastatteluissaan ainejärjestöissä ja tiedekuntajärjestöissä toimimista. Passiivisella vaikuttamisella tarkoitettiin sitä, ettei osallistu ainejärjestötoimintaan tai muuhun järjestötoimintaan. Juurikaan ei tuotu esiin yliopistomaailman ulkopuolista yhdistys- tai seuratoimintaa. Merkittävimmäksi esteeksi aktiiviselle vaikuttamiselle katsottiin ajan riittämättömyys. Sinänsä aktiivista vaikuttamista pidettiin pelkästään myönteisenä asiana.

Opiskelija-aktiivisuus

Aineenopettajiksi opiskelevat toivat hyvin niukasti esiin omaa tapaansa vaikuttaa tai omia vaikuttamiskanaviaan. Seuraavassa muutamia esimerkkejä.

”Olen erittäin aktiivinen. Mä olen ollut mukana ainejärjestöissä ja tiedekuntajärjestöissä. En mä ole muissa mitään erikoista suhtautumista huomannut. Jotkut on olleet jopa kiitollisia siitä, että joku jaksaa puuhata jotain opintoasioita ja järjestää jotain infotilaisuuksia, et kun heitä ei niin hirveesti kiinnosta, että jaksais siihen omaa energiaa laittaa. Ihan positiivista suhtautumista on pääasiassa.” (KAK 57)

”En mä ole niin aktiivinen kuin voisi olla, mutta kyllä mä olen enemmän aktiivinen kuitenkin kuin passiivinen.” (KAK 43)

”Ehkä mä olen siellä passiivisemmalla puolella, et mä tykkään kyllä vaikuttaa mun elinympäristöön ihan tässä ja nyt, mutta sitten tämmöset järjestöt, niin ensinnäkään mä en ole kiinnostunut ja sitten mulla ei ole tarvetta lähteä vaikuttamaan minkään asian puolesta kauheesti.

Toimitko mukana missään järjestössä tai yhdistyksessä?

Olen mä jäsenenä. Järjestömaksua maksan Amnestille ja Green Peacelle ja Unicefille ja sitten olen ihan aktiivisesti mukana yhdessä tanssiyhdistyksessä, mutta se liittyy mun elämäni, se on mun harrastukseni, et mä en aja siinä mitään muitten asioita, vaan se on ihan mun oma juttu ja olen mä semmosessa hengellisessä yhdistyksessä kans, mut sekin koskee niinkun mua, ei sekään aja mitään yhteiskunnallista asiaa mitenkään. Et kyllä mä kannatan kaikkee tämmössi, et musta on ihan hyvä, että ihmiset yrittää tehdä maailmasta parempaa paikkaa, mutta mä koen, että mä olen sellanen ihminen, jolla ei ole tarpeeks kiinnostusta, mutta elämä on näyttänyt, että mulla on.” (KAK 29)

Vaikka aineenopettajat eivät osoittaneet haastatteluissaan kovinkaan suurta mielenkiintoa kansalaisvaikuttamiseen omakohtaisten kokemustensa kautta, he katsoivat kuitenkin, että opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa kansalaisvaikuttamisella on varsin suuri merkitys. Suurin tekijä omaan passiivisuuteen oli kuitenkin ajan puute.

Hyötyä ja haittaa

”Siis periaatteessa siitä (aktiivisuudesta ja vaikuttamisesta) on sekä hyötyä että haittaa. Se oikeesti kuitenkin syö aikaa siltä opiskelulta. Mutta sitten jos on mukana tässä omassa yliopiston järjestötoiminnassa se tavallaan kyllä edistää sitä omaa opiskelua, koska silloin opettajat ja professorit tunnistaa ja silloin pääsee ehkä himpun verran helpommalla tai tulee ainakin semmonen tunne, koska ne tietää kuka mä olen, niin silloin mulla on ehkä enemmän oikeuksia, että siinä kuitenkin sitten omat opinnot kärsii, koska joutuu olemaan pois luennoilta tai jostain, koska sitten on aina jotain tärkeämpää sen ainejärjestön tai muun tiimoilta. Siis kyllä se oikeesti vie aikaa siltä opiskelulta, että jos on hirveen aktiivinen, niin ei sitten kyllä kerkee opiskella ollenkaan, että kyllä se järjestötoiminta vie sitten mennessään, koska siellä riittää tekemistä kyllä, että sitten ei valmistu koskaan.” (KAK 43)

”Niin jos liikaa harrastaa kaikkee muuta, niin sitten ei tule opiskeltua. Mä en ole ollu mitenkään aktiivinen missään järjestöissä, mutta mä olen muuten vaan harrastanut liikaa, niin en minäkään ole opiskellut kauheen aktiivisesti, kuten tämä seitsemän vuotta todistaa, niin tota. Mutta on siinä aika paljon positiivista, koska silloin tutustuu niihin ihmisiin, joiden kanssa toimii. Silloin kun mä Turussa aloitin opiskelut, niin mä olin kyllä kaksi vuotta meidän ainejärjestön hallituksessa mukana ja olin mukana järjestämässä fuksiaisia ja kaikkee tollasta, mutta sitten mä väsyin siihen, että se oli sitä samaa tavallaan. Ja sitten ei ollut enää aikaa, et siinä on se juttu, et se vaatii sen ajan, et siitä pitää oikeesti tykätä, et silloin sitä jaksaa tehdä.” (KAK 30)

Mielekkyystekijä

”No onhan se hirvee motivaattori. Mä olen ollut ainejärjestöissä ja tiedekuntajärjestöissä. Se, että pystyy jo vaikuttamaan opintokysymyksiin, niin se on jo aikamoinen mielekkyystekijä siinä. Varsinkin ainejärjestötoiminnassa meillä oli hirveen aktiivinen se ydinporukka ja sitten semmonen vertaistukiryhmä jopa, että sitten lipsahti jo välillä vähän opintopiirinkin puolelle, että semmostakin sieltä saa. Mutta onhan se hyvä asia, se tuo mielekkyyttä opintoihin ja elämään ylipäätään, että jos kokee, että pystyy asioihin vaikuttamaan, niin se tuntuu hyvältä ja jaksaa taas eteenpäin.” (KAK 57)

Henkilökohtaisia hankauksia

”No aikaahan se vie, mutta jos organisoii elämänsä sopivasti, niin ei se nyt ole mistään pois. Joskus ainejärjestössä toimiessa joutui hankausiin jonkun henkilökunnan edustajan kanssa ihan sen vuoksi, että yritti jotain opettajatutorointia edistää ja monet sitten otti sen sellaisena henkilökohtaisena loukkauksena ja sitten se henkilöityi niihin ainejärjestön toimijoihin ja sit se saattoi jopa vaikeuttaa opintojen edistymistä, että jonkun oli aina oltava syntipukki ja sitten ainejärjestön puheenjohtaja oli se.” (KAK 57)

Epäkohtiin voidaan puuttua

”Jos opinnoissa on jotain epäkohtia esimerkiksi tutkintorakenteessa tai oman aineen kurseissa, niin kyllähän silloin opiskelijajärjestö voi ehdottaa parannuksia ja sitten jos yhden sijaan 50 valittaa asiasta, niin sitten varmaan joku muutos tapahtuu.” (KAK 30)

Paremmen tulevaisuuden puolesta

”Musta on hyvä, että jos haluaa toimia, niin että se sitten toimii, ja suomalaiset on niin tervejärkisiä ihmisiä, että tämmöset yhdistykset ja järjestöt ajavat kyllä ihan oikeita asioitakin, et harvemmin on mitään semmosia typeriä asioita ajavia, että yleensä jos ihmiset kerääntyvät jonkun asian puitteissa, niin ne on ihan varteen otettavia asioita, joita voi ajaa, et ainakin semmoset järjestöt, joita mä tiedän, ne vaikuttaa ihan hyviltä; paremmen tulevaisuuden puolesta, se on ihan jees.” (KAK 30)

3. Varhaiskasvattajiksi opiskelevat

3.1. Varhaiskasvattaja yhteiskunnallisena vaikuttajana

Varhaiskasvattajiksi opiskelevat sisällyttävät tulevaan ammattiinsa yhteiskunnallisen vaikuttamistehtävän. Opettaja on vaikuttajan asemassa toimiessaan lasten kanssa. Opettaja kasvattaa tulevia yhteiskunnallisia vaikuttajia. Opettajan tulee olla tietoinen siitä, mitä ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuu.

”Ei mun mielestä kaikkien tarvitse olla aktiiveja, mutta kyllä lastentarhaopettajan täytyy olla tietoinen siitä, mitä valtakunnassa tapahtuu ja olla tietoinen kaikista uudistuksista ja muutoksista ja myös negatiivisesta kehityksestä ja pitäisi olla ne välineet tarvittaessa edes yrittää vaikuttaa asioihin.” (KAK 50)

”Kun ne toimii siellä ihmisten kanssa, lasten ja nuorten, niin en mä tiedä, kuka vois olla vielä enemmän vaikuttaja, et jos nyt joku on vaikuttaja, niin kyllä nyt opettaja on. Siinä on aika vastuu kyllä.” (KAK 80)

”Mun mielestä opettaja on aina yhteiskunnallinen vaikuttaja, koska se vaikuttaa siihen, että millaisia yhteiskunnan vaikuttajia kasvaa, et mä en näe sitä niin, että opettajan tarttee olla semmonen kansankynttilä, mutta opettaja vaikuttaa aina yhteiskuntaan, koska se kasvattaa niitä tulevia yhteiskunnan vaikuttajia tai niitä ihmisiä, jotka päättää asioista tulevaisuudessa ja niiden asenteisiin ja kaikkeen muuhunkin toimintatapoihin opettajalla on suuri vaikutus.” (KAK 73)

Varhaiskasvattajan sopii myös omassa työssään tuoda lapsille hienovaraisesti esille kansalaisvaikuttamisen ja aktiivisuuden merkitys.

”Sopiiko varhaiskasvattajan työhön se, että puhutaan tällaisista asioista?”

Semmosella ihan yleisellä tasolla vois jo ehkä puhua, mutta ei mitenkään puolueellisesti, mutta esiopetusikäisille vois vähän kartottaa sitä, miten tää yhteiskunta toimii ja silleen, mutta ihan hirveesti sitä ei tarvis olla, että ehkä silleen epäsuorasti asennekasvatukseen.” (KAK 50)

Opettaja voi työssään olla esimerkkinä pienille lapsille aktiivisuudesta ja hyödyntää myös työssään omaa asennettaan.

”Sitten se opettajan esimerkki, et ois tosi hienoa, jos se itse eläis (aktiivisesti) ja vois kertoa kaikkii esimerkkejä, mitä se on tehnyt ja viedä johonkin sellaisiin paikkoihin ja tilaisuuksiin. Sillain vois jo ihan pieniä lapsiakin viedä ja opettaa, niitä pitää mukana. Mutta täytyy kyllä sanoa, että mä en vielä näe hirveen selkeesti sitä ideaa.” (KAK 79)

3.2. Lastentarhaopettajakoulutus kansalaisaktiivisuuteen kasvattajana

Varhaiskasvattajaopiskelijat katsoivat kansalaisaktiivisuuden tärkeäksi koulutukselliseksi asiaksi. Opinnot eivät sinällään antaneet eväitä kansalaisvaikuttamiseen ja vain vähän koko teema käsiteltiin varsinaisissa opinnoissa. Opiskelijat toivoivatkin, että kansalaisvaikuttamiseen liittyviä asioita olisi käsitelty enemmän koulutuksessa.

”Aika vähän mun mielestä, että ihan jossain yksittäisissä asioissa saattaa tulla. Nyt on tullut päivähoiton laadun kurssin yhteydessä, että miten siihen voi vaikuttaa, että se on kumminkin aikalailla tämänönen yhteisöllinen juttu ja valtakunnallinen, et siihen täytyy kansalaisten puuttua, mutta yleisesti ottaen aika vähän.” (KAK 49)

Pitäisi enemmän tuoda esille

”Mun mielestä pitäisi enemmän tuoda esille sitä, että mäkin olen oikeestaan hirveen kiinnostunut tästä aiheesta, mutta tuntuu, että ympärillä ei vaan näy niin paljon rohkaisua siihen tai sellasta konkreettista, että vois nähdä, että mitä se on. Et ei ole niin päämäärätietoista tai pyrkimystä sellaseen, ohjata sellaseen, et niinkun muutamat henkilöt on jo tänkin vuoden aikana täällä puhuneet siitä, että se on tärkeitä, mutta sit se jää vaan siihen, et se on tärkeitä, mutta mitäs sitten? Et se pitäis oppia ihan pienestä lähtien.” (KAK 79)

Päiväkodit on sisäänpäin kääntyneitä

Tulevat lastentarhaopettajat tarvitsevat työssään kansalaisvaikuttamisen keinoja. Esimerkiksi päiväkodit saatetaan nähdä ja kokea muusta yhteiskunnasta ja yhteisöstä, esimerkiksi koulusta, erillisiksi yksiköiksi.

”Meillä on aika paljon erilaisia opintoja, niin sitten aina kunkin aiheen yhteydessä tulee esiin, miten voi vaikuttaa siihen lapseen, mutta ei sillä tavalla, miten vois vaikuttaa laajemmin, et on aika paljon sellasta, et mennään pieniin osiin ja niissä mietitään asioita. Et haluais nähdä sen, et miten varhaiskasvatus liittyy isompiin juttuihin. Mutta kyllä on sitä puhuttu, että miten noi päiväkodit on niin sisäänpäin kääntyneitä, että pitäis avautua ulos vaikuttamaan ja olla osa sitä yhteisöä ja sitä aluetta ja sit siellä olla aktiivinen siinä kaikessa mitä siellä onkin, toiminnassa.” (KAK 79)

”Sitten kun menee työelämään ja jos ja kun törmää epäkohtiin, niin sitten tietäis vähän, että mitä on mahdollista tehdä niille ja mitä kautta pystyy yleensäkin mihinkin asioihin vaikuttamaan, missä riittää se, että ottaa yhteyttä johonkin paikallishallintoon ja missä asioissa täytyy viedä asioita ylemmälle tasolle, niistä ei ole oikeesti mitään tietoa.” (KAK 49)

Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan katsoneet, että koulutuksen tulisi sinänsä sisältää kansalaisvaikuttamiseen liittyviä asioita, vaan yliopistokoulutuksen tehtäväksi katsottiin tieteenalaan sisäistäminen.

”No mä oikeestaan koen sen silleen, että se on jokaisen ihmisen henkilökohtainen ratkaisu. Mä uskon, että ne ihmiset, jotka kokee sen tärkeeks, lähtee siihen mukaan, vaikka siitä ei puhutakaan opinnoissa, et mä koen tärkeemmäksi sen, että ihmiset ymmärtäisi sen, että opettaja on aina vaikuttaja, vaikuttaa mielipiteisiin ja asenteisiin. Sen ymmärtäminen ja sen esille tuominen opinnoissa on tärkeitä, ei se, että pyritään saamaan ihmisiä mukaan tai semmonen.

Mä sanoisin, että opettajankoulutuksen tehtävänä ei ole opastaa kansalaisvaikuttamiseen, et kyllä mun mielestä yliopistokoulutuksen tehtävä on tiettyyn tieteenalaan sisäistäminen, mutta että kyllä mekin ollaan tunneilla käyty keskustelua siitä, että opettaja on kansalaisvaikuttaja, et meidän tulisi itse tiedostaa, et mitä me asioista ajatellaan ja se on mun mielestä hyvä asia. Ja se, että sä tiedostat sen, että mikä on sun mielestäs oikein ja mikä väärin, niin sä myös eh-

kä toimit sen mukaisesti kuin et jos sä et ajattele sitä, niin voi toimia ihan omia ajatuksias vastaanakin tottumuksesta tai siksi, että joku muu tekee niin, jos et sä ajattele sitä, että mikä on sun mielipide tästä asiasta.” (KAK 72)

3.3. Kansalaisvaikuttamisen merkitys opettajaopinnoissa ja opettajaksi kasvamisessa

Opiskelija-aktiivisuus

Varhaiskasvattajiksi opiskelevat eivät pitäneet itseään kovinkaan aktiivisina kansalaisvaikuttajina. Asiaa pidettiin kuitenkin tärkeänä ja moni olisi halunnut olla aktiivisempi.

”Mä haluaisin olla aktiivisempi ja tietää, että millä tavalla vois olla aktiivinen.” (KAK 78)

Kansalaisvaikuttaminen kanavoitui erilaisiin yliopistoon kuulumattomien järjestöjen ja yhteisöjen toimintaan, kuten seurakunnan ja ympäristöjärjestöjen toimintaan.

”Yliopistomaailmassa mä en ole vielä oikein ehtinyt mihinkään mukaan, ihan jossain noissa ainejärjestön jutuissa jonkin verran, mutta en mitenkään hirveesti ole ollut vaikuttamassa, enemmänkin vähän seuraillu, että mitä ne on siellä tehny, et en ole ollu mitenkään erityisen paljon mukana, sitten muuten tämmösessä seurakunnan toiminnassa, jos se vaikuttamista, ihmisten kanssa siellä ja tota, en mä osaa sanoa nyt muuta.” (KAK 78)

”Yliopiston osalta kuulun ylioppilaskuntaan, omaan ainejärjestöön. Sitten jos nyt seurakunnan voi luokitella järjestöksi, niin kuulun ja olen aktiivisesti mukana toiminnassa, järjestämässä tapahtumia ja kuulun myös yliopiston kristillisten opiskelijoitten ainejärjestöön ja kuulun mä yhteen urheiluseuraan, vaikka en ole siinä seurassa harastanut moneen vuoteen. Yliopiston ainejärjestössä olen tosi vähän

mukana, että seuraan kyllä aktiivisesti, mitä tapahtuu, että mulle tulee suunnilleen joka listalta kaikki sähköpostit ja pyrin olemaan tietoinen, että mitä tapahtuu, mutta hirveen vähän on ollut aikaa olla itse mukana. Et joskus lähden johonkin tapahtumaan mukaan, mutta en itse ole tällaisena järjestäjäpuolena mukana.” (KAK 49)

Vaikuttaminen on jotenkin vaikeeta

Kansalaisaktiivisuus koettiin vaikeana asiana; vaikuttamiskanavat eivät aina ole tiedossa ja on asioita, joihin ei yksikertaisesti pysty vaikuttamaan. Myös ajan henki on sellainen, että se suosii vain omiin asioihin puuttumisen.

”Ehkä kuitenkin tällainen yliopistoelämä ja opiskelu on sellasta, että se antaa enemmän edellytyksiä sille, että sais ajatuksia, et sitä on ikävän vähän muuten tuolla. Mä en ymmärrä, mistä on tullut semmosen, että se vaikuttaminen on jotenkin vaikeeta ja outoa, että vain joissain tietyissä piireissä vois vaikuttaa, et siitä on jotenkin sellaiset käsitykset et ajatellaan, että se on jopa epätavallista ja niin kuin se onkin, ikävä kyllä. Et ei oikein edes tiedä, miten vois vaikuttaa ja mitkä ois ne oikeudet ja miten se ehkä ei oiskaan niin vaikeeta. Onko sitten niin, et ihmiset on tyytyväisiä ja tuntuu helpommalta hoitaa vaan niitä omia asioita. Mutta ei ehkä tiedetä, että omat asiatkin hoituis paljon paremmin, jos ryhtyis vaikuttaan. Ei ole oppinut vaan sitä. Sitten tietenkin se yhteisöllinen vaikuttaminen, mutta sitten se yksilöllinen vaikuttaminen, et kyllähän ihan yksi ihminenkin pystyis vaikuttaan ilman sitä yhteisöä, mutta ehkä sit taas ihminen ei yksin opi, jos siinä ei ole sitä ainakin sitä toista.” (KAK 79)

”On asioita, joihinka pystyy vaikuttamaan, pienemmän mittakaavan asioihin tai semmoseen tavallisempiin asioihin, jotka on paremmin jokaisen ihmisen ymmärrettävissä, niin niihin on myös helpompi vaikuttaa. Esimerkiksi just vilkkaasti liikennöidyn kadun varrella, jossa asuu paljon lapsia, niin ihmisten on helpompi vaikuttaa, että siihen rakennettaisiin semmosia hidasteita tai laitettais läpiajokiel-

to. Tämmösiin asioihin on helppo vaikuttaa, kuin esimerkiksi miten valtion budjetti jaetaan eri osien välillä.” (KAK 72)

Vaikuttaminen on työlästä, mutta palkitsevaa

”Kyllähän se vaatii kauheesti työtä. Mutta sitten toisaalta, mä olen toiminut 10 vuotta järjestöissä ympäristön ja eläinten oikeuksien kysymyksissä, missä on huomannut, että semmosta vaikuttamista tapahtuu myös ikään kuin vahingossa, että mielipideilmasto on muuttanut ihan totaalaisesti 10 vuoden aikana, että se on ollut sellasta vaikuttamista, että on osallistunut, mutta ei ole ollenkaan tiedostanut niin konkreettisesti, et jos on ajanut esimerkiksi, että joku metsä suojeltaisiin, mutta ehkä sitä ei ole suojeltu, mutta se on vaikuttanut siihen ilmapiiriin muutokseen.” (KAK 72)

Aktiivinen opettaja näkee laajemmin

”Onhan se positiivista, se antaa sitä näkökulmaa siihen mitä tekee lasten kanssa. Näkee vähän laajemmin. Et mun tulee mieleen, että kun joku mies rakensi jotain juttuu ja se oli tosi raskasta ja sit joku kysy, et mitä sä teet, niin se sano, et mä laitan vaan hiekkaa tohon noin ja sit toinen oli siinä vieressä ja teki samaa ja sano, et mä rakan hienoo kirkkoo tai katedraalia, et se näki sen kokonaisuuden, mitä se teki, et ei vaan kattonu siihen yhteen kohtaan, et tää on niin raskasta, kun tää on vaan sitä samaa hiekan lapiontia. Ja toinen näki sen päämäärän ja kokonaisuuden siinä hiekan lapionnissa.

Ja kyllähän se opettajan aktiivisuus vaikuttaa siihen lapseen ja siihen perheeseen ja sit jos vois vielä vaikuttaa siihen koko yhteisöön ja niihin muihin opettajiin sillä aktiivisuudella, mut mitä se sitten ois se aktiivisuus, et sitä et on se näkemys ja tois sitä esiin ja sitten vaikuttaa sinne ylemmäs niihin kaikkiin mitä niitä on.” (KAK 80)

Kansalaistoiminnan merkitys on kaksipiippuinen asia

Aktiivinen toiminta erilaisissa järjestöissä syö aikaa opiskelulta, mutta samalla toiminta antaa sellaisia kansalaisvalmiuksia, joista on hyötyä myös opinnoissa ja yliopistoelämässä.

”Se on vähän kaksipiippuinen asia, et toisaalta se vie kyllä aikaa, toisaalta se antaa uusia näkökulmia ja semmosta perspektiiviä asioihin, mistä on sitten ihan selkeesti hyötyä opiskeluissa. Mä en ole koskaan ajatellut asiaa siltä kannalta, että onko siitä hyötyä vai haittaa. Ehkä mä käsitän mun elämäni sillä tavalla osissa, että elämässä on lokero opiskelulle ja sitten elämässä on lokero kansalaisaktiivisuudelle. Et jos mä toimin aktiivisena ympäristöasioissa, niin se tuo näkökulmaa ympäristöasioihin, mutta myös muutenkin, et mäkin olen 10 vuotta toiminut erilaisissa järjestöissä ja seurannut yhteiskunnallista keskustelua niitten asioiden ympäriltä, mitkä mua kiinnostaa, niin sitä ymmärtää ihan eri lailla, miten asiat yhteiskunnassa toimii, et miten esimerkiksi yhteiskunnassa tehdään päätöksiä ja semmosta, mistä on sitten ihan selkeesti hyötyä opiskeluissakin.” (KAK 71)

VI POHDINTAA

Opettajat pehmeiden arvojen vaalijoina

Opettajaksi opiskelevat näkevät opettajan roolin kansalaisvaikuttajana pehmeiden arvojen puolustajana. Uusliberalistinen koulutuspolitiikka uhkaa jyrätä alleen pehmeät arvot. Tehokkuusajattelu, suorittamispakko ja tulosvastuullisuus ovat läsnä opettajien arjessa. Opettajilla on yhä vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa koulutuspoliittisiin päätöksiin ja koulutuspolitiikan suuntaamiseen. Opettajilta on viety todellinen, positiivinen vapaus. Karkama tarkoittaa positiivisella vapaudella ihmisen mahdollisuutta vaikuttaa kansalaisyhteiskunnassa poliittisen toiminnan arvoisältöihin, sen päämääriin ja tavoitteisiin. Todellinen vapaus antaa ihmiselle mahdollisuuden ja oikeuden toimia ja vaikuttaa kansalaiskeskusteluun. Karkaman mukaan elämme globalistista kehitysvaihetta, jossa vapaus perustuu taloudelliseen hyötyyn tähtäävään toimintaan. Homo economicus pyrkii ensisijaisesti tyydyttämään omat aineelliset tarpeensa ja maksimoimaan taloudellisen voiton. Uusliberalistisen koulutusideologian mukaan vapaus on negatiivista vapautta, jossa vapaus ymmärretään riippumattomuudeksi yksilöä sitovista yhteiskunnallisista ja poliittisista ehdoista sekä yhteiskunnallisesta vastuusta. Homo economicus toimii toisista riippumatta ja liittoutuu toisten kanssa

vain, jos toisten kanssa tehty sopimus hyödyttää häntä itseäänkin. (Syrjäläinen 2004, 20)

Opettajiksi opiskelevien näkemystä opettajan kansalaisaktiivisuudesta voidaan kuvailla huoleksi pehmeiden arvojen katoamisesta. Haastateltavat eivät kuitenkaan olleet valmiita nousemaan avoimesti vastustamaan uusliberalistista suuntausta. Opettajan rooli nähdään voimakkaasti kasvattajan ja sivistäjän roolina, johon ei politikointi sovi. Opettajan on jopa varottava puhumasta politiikkaa. Sen sijaan opettajan tulee olla esimerkillinen kansalainen ja ohjattava omalla toiminnallaan lapsia ja nuoria hyvien harrastusten pariin. Opettajan rooli koetaan edelleenkin kansankynttilän roolina. Opettaja-lehden lukijatutkimuksessa 2005 todettiin, että opettajat tukevat hyväntekeväisyyttä, korostavat perhekeskeisiä arvoja. He ottavat muita vähemmän riskejä ja ovat valmiita pitämään halut ja tunteet hallinnassa. Opettajat ovat ympäristötietoisia, ostavat ekotuotteita. He suhtautuvat pakolaisiin ja maahanmuuttajiin muuta väestöä suopeammin. (Laaksola 2005, 15).

Alapuron (2000, 106) mukaan opettajien sosiaaliset verkostot ovat huomattavan vakiintuneita. Alapuro tutki helsinkiläisiä opettajia 1990-luvulla. Hän havaitsi, että opettajien sosiaaliset verkostot rakentuvat paljolti työtovereiden, sukulaisten ja ystävien varaan. Monet ystävät ovat peräisin menneestä, kuten yhteisiltä koulu- ja opiskelua ajoilta. Alapuro kirjoittaa: ”Opettajien verkostojen keskiluokkaisuus, siis kiinnittyminen jähmeään ensimmäiseen moderniin on silmiinpistävä.” Myös Alapuron kuvaus opettajista vahvistaa käsitystä opettajista suhteellisen perhekeskeisinä ja yhteiskunnallisesti melko passiivisinä kansalaisina.

Opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja

Opettajan katsotaan olevan yhteiskunnallinen vaikuttaja. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ymmärretään haastateltavien keskuudessa ennen kaikkea oman esimerkin kautta vaikuttamiseksi. Opettaja ohjaa oppilaitaan harrastuksiin, vaalii kyläkouluja ja kyläyhteisöjä. Opettaja on asennekasvattaja. Opettaja säteilee ympärilleen sivistystä ja aktiivisuutta. Sen sijaan paljon arveluttavampaa on se, voiko opettaja aktivoida oppilaitaan toimimaan yhteiskunnallisesti ja poliittisesti. Haastateltavat olivat enimmäkseen sitä mieltä, että opettajan tulee kartuttaa oppilaitten tietoa erilaisesta kulttuuri- ja harrastustoiminnasta ja vapaaehtoisesta järjestötoiminnasta, mutta politiikka ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen koetaan ”tulenaraksi puheenaiheeksi”.

Opettajankoulutus ei anna eväitä kansalaisvaikuttamiseen

Opettajankoulutuksen ei koeta antavan eväitä kansalaisvaikuttamiseen. Toisaalta katsottiin, ettei se ole edes opettajankoulutuksen tehtävä, vaan mallit aktiiviselle kansalaisuudelle saadaan ystäväpiiristä, perhetaustasta; aktiivisuus on itsestä kiinni. Kuitenkin lähes kaikki haastateltavat pitivät kansalaisvaikuttamisen teemaa erittäin tärkeänä; opettajankoulutukseen kaivattiin enemmän ainesta mm. koulutuspolitiikasta. Opettajan työnkuvan muutos, mittavat kehittämispaineet ja jatkuvassa muutoksessa eläminen edellyttäisivät vahvaa yhteiskunnallista ja koulutuspoliittista tietoisuutta, jotta opettajat voisivat paremmin ottaa kantaa ja olla valmiimpia osallistumaan päätöksentekoon. Yhä useammin opettajat jätetään koulutuspoliittisen päätöksenteon ulkopuolelle ja opettajat tekevät työtään ylhäältä annettujen päätösten alistamina. Opettajankoulutuksessa tulisikin entistä voimakkaammin tuoda esiin koulun arkea raamittava koulutuspoliittinen järjestelmä. Opettajiksi opiskelevia tulisi aktivoida po-

liittiseen päätöksentekoon. Heitä tulisi aktivoida koulutuspoliittiseen keskusteluun. Ainoastaan osallistumalla voimallisemmin oman ammattinsa ja työnkuvansa kehittämiseen voidaan lisätä opettajien työssä ja jatkuvassa muutoksessa jaksamista. (Syrjäläinen 2002).

Korkeakoulujen arviointineuvoston opettajankoulutuksen arvioinnissa vuosina 1998-1999 todettiin, että oppilaan kehitys, oppiminen ja opetus painottuvat pedagogisissa opinnoissa. Sen sijaan sosiaalipsykologinen, sosiologinen, filosofinen ja yhteiskunnallinen aines on vähäistä. Opetusneuvos Armi Mikkola (2005, 222) kirjoittaa opettajankoulutuksen uudistumista koskevassa artikkelissaan seuraavaa:

”Opettajan ammatti on vahvasti yhteiskunnallinen tehtävä. Opettaja luo työllään tulevaa yhteiskuntaa ja sen osaamisen perustaa. Yhteiskunnan suuret rakenteelliset ja taloudelliset muutokset heijastuvat opettajan työhön. Ilmeistä on, että odotukset oppilaitoksista lisääntyvän kasvatuksellisen ja sosiaalisen vastuun kantajina entisestään voimistuvat. Siksi opettaja tarvitsee kykyä arvioida erilaisia ajan ilmiöitä ja valmiutta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kasvatuksen ja koulutuksen kysymyksissä.”

Opettajan yhteiskunnallisesta tehtävästä kirjoittaa myös Arja Virta (2005, 324) seuraavaa:

”Opettajankoulutusta on viime aikoina arvosteltu yhteiskunnallisen näkökulman kapeudesta. Opettajuus on yhteiskunnallinen ammatti, jossa kysymys on aina väistämättä yhteiskuntaan sosiaalistumisesta, yhteiskunnan haasteisiin vastaamisesta ja samalla niiden ongelmien kohtaamisesta, joita nyky-yhteiskunnassa perheille ja yksilöille lankeaa. Nämä ongelmat näkyvät miltei missä tahansa koululuokassa. Kyseiset haasteet koskevat mitä tahansa opettajaryhmää, ja siksi opettajan työtä on syytä lähestyä opettajankoulutuksessa entistä enemmän yhteiskunnalliselta kannalta.”

Opettajaksi opiskelevalla ei ole aikaa olla aktiivinen

Opettajaksi opiskelevat ovat ajan hengen mukaisesti nopean valmistumisen putkessa. Lähes kaikki haastateltavat kokivat olevansa melko passiivisia kansalaisvaikuttamisen ja järjestötoiminnan osalta. Opiskelu vie kaiken ajan ja on tärkeää valmistua nopeasti. Etenkin luokanopettajiksi opiskelevat tietävät saavansa lähes varman työpaikan, joten opinnot kannattaa hoitaa pois alta nopeassa tahdissa. Hyvin kurssimuotoisena luokanopettajakoulutuksesta onkin helppo valmistua nopeasti ja päivät saa täyttymään ilman muita rientojakin.

Opettajankoulutuksen haasteena voitaisiin nähdä pyrkimys irtautua koulumaisuudesta. Tapio Aittolan (1992) mukaan koulumaisuus pääsi vallalle 1970-luvun loppupuolella. Tähän ilmiöön kuuluvat liian valmiit opinto-ohjelmat, paisuvat tutkintovaatimukset ja tenttikeskeiset työskentelytavat, jotka jättävät yhä vähemmän tilaa opiskelijoiden omien intressien toteutumiselle (Sallinen 1995, 18). Koulumaistuminen liittyy myös yliopiston piilo-opetussuunnitelman vahvistumiseen. Opiskelutilannetta koskevissa vaatimuksissa korostuvat omien mielipiteiden salaaminen, henkilökunnan auktoriteettiin ja heikkoon opinto-ohjaukseen mukautuminen, symbolinen vallankäyttö sekä opiskeluun kohdistuva hallinnollinen kontrolli ja opinto-ohjelman ulkoajautuvuus. Aittolan (1992) tutkimuksessa opiskelijat valitsivat ulkoajautuvan opinto-ohjelman tuottavan opittua avuttomuutta ja vaikeuttavan omakohtaisten ratkaisujen tekemistä. Koulumainen opiskelu ehkäisee opiskelijoitten henkisen autonomian ja itsemääräämiskyvyn kehittymistä ja ohjaa suurempaan riippuvuuteen valmiiksi laadituista toimintamalleista. (Koro 1995, 102)

”Vaikuttaminen on jotenkin niin vaikeeta”

Haastatteluissa ilmeni myös, että opettajaksi opiskelevat pitävät aktiivista vaikuttamista monella tavalla tärkeänä, mutta toisaalta ajan puute ja toisaalta tietämättömyys ovat esteinä omalle osallistumiselle ja aktiiviselle vaikuttamiselle. Opiskelijat eivät oikeastaan tiedä, mitä kanavia heillä olisi mahdollisuus hyödyntää vaikuttamisessa. He eivät ole järkevästi perillä yliopiston hallinnosta tai ainejärjestöjen toiminnasta. Hyvin harvat lähtevät itse aktiivisesti hakemaan tietoa vaikuttamismahdollisuuksistaan. Sähköpostilistoja seurataan ja ilmoitustauluja kyllä luetaan. Vielä harvemmat lähtevät itse mukaan vaikuttamaan. Ne haastateltavat, jotka olivat itse mukana aktiivisina vaikuttajina, totesivat, että järjestötoiminta on tärkeämpää kuin opiskelu. Aktiivisille opiskelijoille kertyy vastuutehtäviä, mutta se on kuitenkin opiskelijan oma valinta.

Keskustelussa kansalaisten yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta ja passiivisuudesta on etsitty erilaisia selityksiä etenkin suomalaisten yhteiskunnalliselle passiivisuudelle. Selityksiä on monenkaltaisia. Yksi selitys passiivisuudelle on, että kansalaiset tarvitsevat hyvin koodattua vallankäytön järjestelmää. Kansalaisille on osoitettava, mihin kaikkeen he voivat vaikuttaa ja miten se käytännössä tapahtuu (Jallinoja 1994, 31). Myös opettajankoulutuksessa olisi opiskelijoille paremmin tehtävä selväksi, mitkä ovat opiskelijoiden vaikuttamiskanavat ja mahdollisuudet. Jotkut ovat jopa valmiit tarjoamaan opintoviikkoja siitä, että opiskelijat osallistuisivat opiskelijatoimintaan.

Aktiivinen osallistuminen tukee opettajaksi kasvua

Haastateltavilla oli erittäin myönteisiä kokemuksia kansalaisvaikuttamisesta ja harrastus- ja järjestötoiminnasta opintojensa kestäessä. Nekin opiskelijat, joilla ei juurikaan ollut näitä kokemuksia, uskoivat, että aktiivinen osallistuminen voi monella tavalla tukea opettajaksi kasvua ja opettajan ammattiin valmistumista. Aktiivinen osallistuminen koettiin avartavana, yleissivistävänä. Sen katsottiin antavan yhteisöllisyyden kokemuksia, vertaistukea. Mahdollisuuden vaikuttaa päätöksentekoon koettiin lisäävän motivaatiota opiskeluun.

Opettajankoulutuksen tulisi mahdollistaa aktiivisen ja demokraattisen kansalaisen kompetenssien kehittyminen. Aktiivisen ja demokraattisen kansalaisen kompetensseja ovat kyky kommunikointiin ja dialogiin, kyky elää toisten kanssa, kyky ratkaista konflikteja väkivallattomasti, kyky neuvotella, kyky ottaa osaa julkiseen keskusteluun, kyky tunnistaa ja hyväksyä erilaisuutta ja kyky käyttää tieto- ja viestintätekniikkaa.

Opettajankoulutuksen tulisi niin ikään vahvistaa opiskelijoiden yhteisöllisyyttä, sosiaalista pääomaa, niin sanottua kunnon kansalaisuutta. Yhteisöllisyyden eli sosiaalisen pääoman käsite on liitetty koulumenestykseen jo 1900-luvun alussa. Putnam (1995) mainitsee Lyda Hudson Hanifanin ensimmäiseksi sosiaalisen pääoman määrittelijäksi. Hanifan uudisti maaseutuyhteisöjen koululaitosta ja käytti sosiaalisen pääoman käsitettä tarkoittaen sillä ihmisten keskinäistä hyvää tahtoa, yksilöiden ja perheiden sosiaalista vuorovaikutusta. Myös Coleman (1988) määritteli sosiaalisen pääoman käsitteen ja käytti sitä koululaitoksen yhteydessä koulumenestyksen kuvaamiseen. (Hyyppä 2002, 48).

Opiskelijoilla tulisi olla aikaa ja mahdollisuuksia osallistua opintojensa kestäessä sosiaalisiin verkostoihin. Heillä tulisi olla mahdollisuus osallistua toimintaan, joka edellyttää vastavuoroisuutta ja luottamuksenarvoisuutta. Putnamin tutkimuksissa on vahvistunut sosiaalisten verkostojen ja sosiaalisten seuraus-

ten yhteys: vähäisempi rikollisuus, parempi lasten hyvinvointi, parempi kansanterveys, tehokkaampi julkinen hallinto, paremmat koulutuksen tulokset, vähäisempi poliittinen korruptio, pienempi veronkierto ja parempi markkinoiden toimivuus.

VII AKTIIVINEN KANSALAIKUUS OPETTAJANKOULUTUKSEN YDINTEEMAKSI

Alkuraporttimme yhteenvedona on todettava, että kansalaisvaikuttaminen on edelleen haaste opettajankoulutukselle; nykyinen koulutus ei rohkaise eikä anna riittävästi eväitä aktiiviseen kansalaistoimintaan. Opetussuunnitelman tasolla ongelmana ovat toisaalta koulutuksen ahdas ”putkimaisuus” ja toisaalta koulutuspoliittisen ja yhteiskunnallisen aineksen vähäisyys. Yhteiskunnallisesti orientoitunut kansalaisaktiivisuus on kovin vähäistä myös opiskelijoiden oman toiminnan piirissä: vain harvat osallistuvat järjestötoimintaan ja aktiiviseen vaikuttamiseen ylioppilaspoliitikassa.

Opettajankoulutuksen kansalaisvaikuttamisen edistäjille jää vielä paljon tehtävää. Koululaitos ja opettajankoulutus ovat kasvatuksellisissa ja koulutuspoliittisissa tehtävissään avainasemassa demokraattisen yhteiskunnan ylläpitäjinä ja uudistajina. Siksi opettajankoulutuksen on pyrittävä kouluttamaan opettajia, jotka ymmärtävät merkityksensä kasvattajina, yhteiskunnallisina vaikuttajina ja pedagogisen vallan käyttäjinä sekä oivaltavat olevansa itsekin momentasoisen vaikuttamisen, arvioinnin ja koulutuspoliittisen vallan alaisia. Tavoitteena on, että tulevat opettajat kykenevät ammattitaitoisesti ja kasvatuksen erityisyydestä tietoisina argumentoivaan keskusteluun oman aikamme kasva-

tuksesta ja koulutuspolitiikasta, ja että he oman koulunsa kehittäjinä ovat autonomisia kasvatuksen ammattilaisia ja tarvittaessa kykeneviä kasvatuksellisten arvojen puolustamiseen.

Lähteet

- Ahonen, S. 2004. ”Voiko kansalaisvaikuttamista oppia?” Teoksessa *Mahdollisuuksien maa. Karttoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*. Oikeusministeriön julkaisu 10/2004. Edita Prima Oy.
- Ahonen, S. & Rantala, J. 2005. ”Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma yliopistojen opettajankoulutuksessa.” Teoksessa *Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksen haasteena*. J. Rantala & A. Siikaniva (toim.). Helsinki: Hakapaino.
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 91.
- Alapuro, R. 2000. ”Kuinka neuvoteltavia sosiaaliset suhteet ovat?” Teoksessa *2000- luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.). Helsinki: Gaudeamus.
- Coleman, J. 1988. Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*; 94: 95-120.
- Hyyppä, M.T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Keuruu: Otava.
- Jallinoja, R. 1994. Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Koro, J. 1995. ”Korkeakouluopiskelija - aikuinen myös oppijana.” Teoksessa *Yliopisto-opetus. Korkeakoulupedagogiikan haasteita*. J. Aaltola & M. Suortamo (toim.). Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Laaksola, H. 2005. ”Hyväntekeväisyys opettajille tärkeää.” *Opettaja* 20 a; 15.
- Mikkola, A. 2005. ”Tutkinnot uudistuvat opettajankoulutuksessa.” Teoksessa *Uudenlaisia maistereita*. R. Jaku-Sihvonen (toim.). Keuruu: Otava.
- Putnam, R.D. 1995. Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*; 6: 65-78.

- Sallinen, A. 1995. ”Opetus ja yliopiston tuloksellisuus.” Teoksessa Yliopisto-opetus. Korkeakoulupedagogiikan haasteita. J. Aaltola & M. Suortamo (toim.). Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Syrjäläinen, E. 2002. Eikö opettaja saisi jo opettaa? Koulun kehittämisen paradoksi ja opettajan työuupumus. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 25/2002.
- Syrjäläinen, E. 2004. ”Opettajan arki ja koulutuksen uudistamisretoriikka.” Tiedepolitiikka 2/2004, 15-22.
- Virta, A. 2005. ”Historian ja yhteiskuntaopin opettajien koulutus ja ammattikuva muutoksessa.” Teoksessa Uudenlaisia maistereita. R. Jakku-Sihvonen (toim.). Keuruu: Otava.